

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки початкової освіти та освітніх інновацій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему:

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ЕТНОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ГІРСЬКОЇ ШКОЛИ

Виконала: здобувачка вищої освіти,
ОПП «Початкова освіта», спеціальності 013
Початкова освіта, групи ПО зм -21
Гасюк Мирослава Мирославівна

Науковий керівник Червінська І.Б.,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти та
освітніх інновацій,
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Рецензент Хімчук Л.І.,
доктор педагогічних наук, професор,
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника

АНОТАЦІЯ

Гасюк Мирослава Мирославівна. Розвиток креативності здобувачів початкової освіти в етнокультурному просторі гірської школи. Рукопис. 2025.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти ОПП А 3 «Початкова освіта», Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, 2025.

У кваліфікаційній роботі за результатами контент-аналізу психолого-педагогічної літератури, опрацювання звітних матеріалів практики, вивчення передового педагогічного досвіду учителів початкових класів, розкрито концептуальні засади розвитку креативності здобувачів початкової освіти в етнокультурному просторі гірської школи, описано організаційно-дидактичні засади застосування інноваційних технологій в етнокультурному освітньому середовищі гірської школи регіону Українських Карпат – Яворівський ліцей імені Петра Лосюка, увиразнено кореляцію понять «креативність», «творчий простір», «етнокультурний простір». В умовах гірської місцевості, де освітній процес тісно переплетений із природним середовищем, культурними традиціями та етнічними особливостями регіону, розвиток креативності здобувачів початкової освіти має специфічний зміст і потенціал.

Теоретичне значення роботи полягає у розвитку та поглибленні наукових уявлень про креативність як багатовимірну особистісну характеристику молодшого школяра, що формується у процесі його залучення до культурного, соціального та навчального досвіду. У дослідженні уточнено сутність поняття «креативність здобувачів початкової освіти» як інтегрованої якості особистості, яка проявляється у здатності до самостійного мислення, творчої ініціативи, пошуку нестандартних рішень та емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу. На основі аналізу філософських, психологічних, педагогічних та етнокультурних джерел визначено, що розвиток креативності молодших школярів є результатом взаємодії когнітивних, емоційно-мотиваційних та соціокультурних чинників. Розкрито механізм впливу етнокультурного простору на процес формування креативного мислення, зокрема через пізнання народних традицій, фольклору, декоративно-ужиткового мистецтва, місцевих ремесел, обрядів, символіки тощо

Практичне значення роботи полягає в розробленні методичних рекомендацій для вчителів початкової школи гірських регіонів щодо створення етнокультурного освітнього простору, спрямованого на розвиток креативності учнів, а також у розробці комплексу творчих вправ і проєктних завдань етнокультурного змісту.

Робота складається із вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Ключові слова: *креативність, етнокультурний простір, гірська школа, освітній процес, здобувачі початкової освіти.*

ЗМІСТ**ВСТУП****РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ
ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ЕТНОКУЛЬТУРНОМУ
ПРОСТОРИ**

1.1. Розкриття сутності поняття «креативність» у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях 8

1.2. Особливості розвитку креативності в молодшому шкільному віці 21

1.3. Етнокультурний простір гірської школи як ресурс для розвитку креативності 30

Висновки до розділу 1 35

**РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ
РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ В ЕТНОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ ГІРСЬКОЇ
ШКОЛИ**

2.1. Педагогічний потенціал етнокультурного простору регіону Українських Карпат для творчого розвитку дітей 36

2.2. Методи, форми і засоби розвитку креативності в контексті традиційної культури 40

Висновки до розділу 2 54

**РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА
ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ
РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ ГІРСЬКОЇ ШКОЛИ**

3.1. Організація, методика проведення педагогічного експерименту та аналіз його результатів 55

3.2. Рекомендації для педагогів гірських шкіл 60

Висновки до розділу 3 66

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ 67

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 69

ДОДАТКИ 76

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна система початкової освіти України спрямована на всебічний розвиток особистості дитини, формування ключових компетентностей, креативного мислення та здатності до самовираження. Особливої ваги ці завдання набувають у контексті реалізації Концепції «Нова українська школа», яка визначає розвиток креативності однією з провідних цілей освіти. В умовах гірської місцевості, де освітній процес тісно переплетений із природним середовищем, культурними традиціями та етнічними особливостями регіону, розвиток креативності здобувачів початкової освіти має специфічний зміст і потенціал.

Етнокультурний простір гірської школи виступає не лише середовищем соціалізації, а й потужним джерелом творчих ідей, образів, мотивів для розвитку креативного мислення дитини. Водночас, через обмежені ресурси, недостатню методичну підтримку та збереження традиційної моделі навчання, креативний потенціал етнокультурного середовища часто залишається нереалізованим. Це зумовлює потребу в розробленні педагогічних умов, технологій і методів розвитку креативності молодших школярів саме в етнокультурному контексті гірської школи.

Питання креативності досліджували у своїх працях Дж. Гілфорд, Е. Торренс. Психолого-педагогічні засади розвитку креативного мислення дітей молодшого шкільного віку розкриті у працях Н. Бібік, І. Беха, Т. Піроженко, О. Савченко, О. Пометун. Проблеми етнокультурного виховання та регіонального підходу до навчання висвітлювали Н. Гавриш, І. Зязюн, О. Сухомлинська, Г. Філіпчук, І. Червінська, В. Хрущ, які підкреслювали значення етнокультурного середовища як засобу формування цінностей, творчого мислення та громадянської ідентичності. Однак, попри наявні дослідження, питання розвитку креативності здобувачів початкової освіти саме в етнокультурному просторі гірської школи залишається недостатньо розкритим, що зумовлює потребу у спеціальному науково-практичному аналізі. Розвиток креативності здобувачів початкової освіти в

етнокультурному просторі гірської школи буде ефективним, якщо в освітньому процесі буде реалізовано системно-діяльнісний і культурологічний підходи. Освітнє середовище буде насичене етнокультурними елементами, які стимулюють творчу діяльність здобувачів освіти, буде налагоджена педагогічна взаємодія, яка буде зорієнтована на діалог культур, самовираження, співтворчість і дослідницьку активність школярів.

Актуальність та недостатнє вивчення проблеми дослідження сприяли вибору теми кваліфікаційної роботи: «Розвиток креативності здобувачів початкової освіти в етнокультурному просторі гірської школи».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку креативності здобувачів початкової освіти в етнокультурному просторі гірської школи.

Об'єкт дослідження – процес розвитку креативності здобувачів початкової освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови та технології розвитку креативності здобувачів початкової освіти в етнокультурному просторі гірської школи.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічні засади розвитку креативності молодших школярів у сучасній педагогічній теорії та шкільній практиці.
2. Розкрити сутність і структуру етнокультурного простору гірської школи як чинника розвитку креативності здобувачів початкової освіти.
3. Визначити педагогічні умови, форми й методи формування креативності здобувачів початкової освіти в етнокультурному середовищі.
4. Розробити та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку креативності здобувачів початкової освіти в етнокультурному просторі гірської школи.

Методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної, етнопедагогічної та культурологічної літератури; спостереження; анкетування та інтерв'ю з

педагогами і здобувачами освіти; педагогічний експеримент; методи діагностики креативності; кількісний та якісний аналіз результатів.

Теоретичне значення полягає у розширенні теоретичних уявлень про креативність як інтегративну якість особистості молодшого школяра, що формується під впливом етнокультурного середовища гірського регіону.

У дослідженні уточнено сутність поняття «креативність здобувачів початкової освіти» як інтегрованої якості особистості, яка проявляється у здатності до самостійного мислення, творчої ініціативи, пошуку нестандартних рішень та емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу.

На основі аналізу філософських, психологічних, педагогічних та етнокультурних джерел визначено, що розвиток креативності молодших школярів є результатом взаємодії когнітивних, емоційно-мотиваційних та соціокультурних чинників. Розкрито механізм впливу етнокультурного простору на процес формування креативного мислення, зокрема через пізнання народних традицій, фольклору, декоративно-ужиткового мистецтва, місцевих ремесел, обрядів, символіки тощо.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їхнього впровадження у практику діяльності початкової освіти, насамперед в освітній процес гірських шкіл, де етнокультурна спадщина виступає невід'ємною складовою освітнього середовища. Запропоновано систему педагогічних умов розвитку креативності учнів у гірській школі, серед яких: створення етнокультурно збагаченого освітнього простору (через народне мистецтво, ремесла, фольклор, родинні традиції).

Розроблено методичні рекомендації для педагогів початкових класів та асистентів учителя щодо організації освітнього процесу в етнокультурному середовищі з метою стимулювання креативного мислення, уяви, художньо-естетичної виразності здобувачів початкової освіти. Практичні матеріали дослідження сприятимуть підвищенню якості освітнього процесу, формуванню креативної, самостійної та культурно свідомої особистості

молодшого школяра, здатного зберігати й примножувати духовну спадщину свого народу.

База дослідження: гірські заклади загальної середньої освіти I ступеня

Апробація результатів дослідження. Концептуальні положення дослідження були представлені в доповідях на наукових конференціях магістрантів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника», VI Міжнародній науково-практичній конференції «Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки» (Івано-Франківськ, 2025); X Всеукраїнській науково-практичній конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка «Дошкільна та початкова освіта: від традицій до інновацій» (Суми, 2025).

Публікація. **Gasyuk M. M., Chervinska I. B.** Regional ethno cultural traditions as a pedagogical resource for the development of creativity of students // *European congress of scientific discovery. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference.* Barca Academy Publishing. Madrid, Spain. 2025. Pp. 349-355.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ЕТНОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

1.1. Розкриття сутності поняття «креативність» у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях

Наукові підходи до вивчення сутності поняття «креативність» активно почали формуватися у 60-х роках ХХ століття, коли в гуманітарних науках зросла увага до проблеми розвитку творчого потенціалу особистості.

Відтоді феномен креативності став предметом міждисциплінарних досліджень, що поєднали психологічні, педагогічні, культурологічні та соціальні підходи.

У сучасних психолого-педагогічних теоріях креативність розглядається як функція всебічно розвиненої особистості, що здатна до самостійного мислення, пошуку оригінальних рішень, прояву інтелектуальної ініціативи та творчої активності в різних видах діяльності.

Особливої актуальності це поняття набуває в контексті початкової освіти, адже саме в молодшому шкільному віці формуються базові риси креативного мислення, уяви, емоційно-ціннісного ставлення до світу.

Дослідники по-різному тлумачать поняття креативності: як особистісну властивість, як процес створення нового, як здатність до інноваційного мислення або як інтегральну якість, що поєднує творчий потенціал, інтелектуальні здібності та емоційно-вольову активність особистості.

Незважаючи на різноманіття підходів, у науковій думці досі не вироблено єдиного концептуального визначення цього феномену, що зумовлює необхідність подальших теоретичних узагальнень.

Проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що у зарубіжній і вітчизняній психології існує значна кількість концепцій креативності від психометричного підходу Дж. Гілфорда до гуманістичних і соціокультурних теорій А. Маслоу, К. Роджерса, Р. Стернберга, Х. Гарднера.

Така багатогранність пояснюється міждисциплінарним характером цього феномену, який перебуває у полі зору фахівців із психології, педагогіки, філософії, культурології, соціології, мистецтвознавства.

Дж. Гілфорд, Е. Торранс, Г. Гарднер, Е. де Боно – заклали основи сучасних концепцій креативності, розробили тести та методики діагностики творчого мислення.

В українській та вітчизняній педагогіці питання креативності досліджували І. Бех, В. Моляко, О. Савченко, Н. Бібік, О. Пометун, які розкрили психологічні механізми та педагогічні умови розвитку творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку.

Особливості формування креативного мислення в освітньому процесі початкової школи висвітлювали Т. Кудрявцев, Л. Божович підкреслюючи роль середовища та діяльності у стимулюванні творчості.

Питання виховання дітей на основі національних традицій і народної культури досліджували Г. Ващенко, С. Русова, К. Ушинський, В. Сухомлинський, які наголошували на виховному потенціалі рідної культури для розвитку особистості.

У сучасних працях роль етнокультурного середовища у формуванні ціннісних орієнтацій і творчих здібностей розкрито у дослідженнях О. Семенов, І. Коляди, Н. Побірченко, М. Стельмаховича, О. Матвієнко.

Специфіку організації освітнього процесу у гірських регіонах, використання локального культурного контексту аналізували Г. Товканець, М. Марусинець, Ю. Бідзіля, Н. Бухтіярова, які підкреслюють важливість збереження етнокультурних традицій та їх інтеграції у навчальний процес.

Таким чином, хоча наукові підходи до розвитку креативності й окремі аспекти етнокультурної освіти отримали глибоке теоретичне обґрунтування, саме поєднання цих напрямів у контексті гірської школи потребує подальших досліджень та впровадження інноваційних педагогічних практик.

Особливий інтерес до проблеми креативності спостерігається у педагогічній науці, де її розглядають як ключову компетентність сучасного

здобувача освіти. В умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» креативність визначається одним із провідних результатів навчання, адже вона сприяє розвитку самостійності, ініціативності, критичного мислення, уміння створювати нові освітні продукти.

Важливо зазначити, що в сучасних педагогічних дослідженнях простежується тенденція до поєднання креативності з етнокультурними чинниками розвитку особистості. Особливо це актуально для гірських регіонів, де етнокультурне середовище виступає потужним джерелом духовних і творчих імпульсів.

Саме через ознайомлення дітей із народними традиціями, фольклором, мистецтвом, ремеслами, символікою рідного краю відбувається формування цілісного світогляду та розкриття їх креативного потенціалу.

Отже, аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень засвідчує, що проблема креативності є багатовимірною та динамічною. Її вивчення в контексті етнокультурного простору гірської школи дозволяє глибше зрозуміти механізми розвитку творчих здібностей молодших школярів у природному культурному середовищі, яке формує не лише пізнавальні, а й духовно-ціннісні орієнтири особистості.

Проблема креативності є однією з ключових у сучасній психології та педагогії, оскільки вона безпосередньо пов'язана з розвитком особистості, формуванням інтелектуального, емоційного й соціального потенціалу людини. У науковій літературі термін «*креативність*» (від англ. *creativity* – творчість, здатність до творення) розглядається як «інтегральна властивість особистості, що визначає її здатність генерувати нові, оригінальні ідеї, знаходити нестандартні способи вирішення проблем, створювати нові продукти духовної або матеріальної культури» [23].

У психологічних дослідженнях креативність трактують як «багатовимірне явище, що охоплює когнітивні, емоційно-вольові, мотиваційні та особистісні компоненти» [22].

Варто зазначити, що сутність поняття «креативність» різниться декількома підходами. Серед яких варто виокремити такі підходи як:

Когнітивний підхід (Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Дж. Тейлор) визначає креативність як інтелектуальну здатність до дивергентного мислення - тобто до продукування великої кількості різних ідей, асоціацій, варіантів рішень. Дж. Гілфорд виділив основні параметри креативності: оригінальність, гнучкість, швидкість, точність ідей.

Психоаналітичний підхід (З. Фройд, К. Юнг) розглядає креативність як прояв підсвідомих процесів, сублимації внутрішніх переживань у творчий продукт. Творчість у цьому контексті є засобом гармонізації внутрішнього світу особистості.

Гуманістичний підхід (А. Маслоу, К. Роджерс) розглядає креативність як природну потребу особистості у самореалізації. Вона притаманна кожній людині, а її розвиток залежить від умов свободи, довіри, психологічної безпеки та підтримки індивідуальності.

Соціально-психологічний підхід (Р. Стернберг, Т. Любарт, Х. Гарднер) акцентує увагу на зв'язку креативності з соціальним контекстом, освітнім середовищем, культурними традиціями. Креативність тут розглядається як результат взаємодії інтелекту, знань, мотивації, уяви та соціальних впливів.

Особистісний підхід (І. Бех, М.Євтух, Я. Пономарів, В. Дружинін) трактує креативність як стійку характеристику особистості, що виявляється у творчій активності, ініціативності, незалежності суджень, емоційній гнучкості та здатності до самоорганізації.

Отже, з позиції психології креативність є не лише інтелектуальною здібністю, а й особистісною якістю, що забезпечує продуктивну активність у різних сферах діяльності від навчання до міжособистісної взаємодії.

У педагогічних науках креативність розглядається як мета, засіб і результат освітнього процесу. Вона є важливою складовою формування ключових компетентностей учнів, визначених Концепцією «Нова українська школа».

Діяльнісний підхід (О. Савченко, Н. Бібік, Т. Піроженко) розкриває креативність як результат активної пізнавальної діяльності дитини. Креативність формується у процесі навчання, коли учень не лише засвоює знання, а й перетворює їх у власний творчий досвід через дослідницькі, ігрові, проєктні види діяльності.

Компетентнісний підхід (І. Бех, Л. Хомич, Н. Матяш) визначає креативність як інтегральну характеристику особистості, що відображає здатність використовувати знання, навички, досвід у нових, невизначених ситуаціях.

Культурологічний підхід (І. Зязюн, О. Сухомлинська, Г. Філіпчук) пов'язує креативність із духовно-культурним розвитком особистості. Творчість у педагогічному процесі постає як форма діалогу з культурною традицією, можливість для дитини створювати новий зміст, спираючись на етнокультурні цінності свого народу.

Середовищний підхід (Л. Лук'янова, Н. Філіпчук) підкреслює роль освітнього середовища – у нашому випадку етнокультурного простору гірської школи – як чинника стимулювання креативності через традиції, символи, народне мистецтво, природне оточення, соціальні зв'язки.

Інтегративний підхід передбачає поєднання різних компонентів (психологічного, культурного, діяльнісного, соціального), що забезпечує системне формування креативної компетентності учня початкової школи.

Таким чином, у педагогічній науці креативність розглядається як процес і результат виховання особистості, здатної діяти творчо, мислити нестандартно, цінувати культурну спадщину та створювати нові смисли у межах освітньої взаємодії.

Аналіз наукових джерел дає змогу виокремити кілька основних етапів розвитку уявлень про креативність у психологічних і педагогічних дослідженнях:

Початковий (середина ХХ ст.) – психометричний етап. Пов'язаний із роботами Дж. Гілфорда, Е. Торренса, Дж. Тейлора. Креативність розглядалася

як інтелектуальна здібність, що підлягає вимірюванню за допомогою тестів дивергентного мислення.

Психологічний (1960–1980-ті роки). Дослідження креативності як особистісної властивості (К. Роджерс, А. Маслоу, Я. Пономарів).

Акцент змістився з когнітивних параметрів на мотиваційно-емоційні та ціннісні аспекти творчості.

Педагогічний (1980–2000-ті роки) Креативність почала розглядатися як педагогічна мета, що формується у процесі навчання й виховання.

У цей період з'являються моделі розвитку творчого мислення, методи креативного навчання, евристичні технології.

Сучасний (з початку XXI ст.) – інтегративно-компетентнісний етап Креативність тлумачиться як ключова компетентність особистості в умовах цифрового суспільства. Відбувається інтеграція психологічних, соціокультурних, етнопедагогічних підходів. Зростає увага до розвитку креативності в контексті культурного різноманіття, міжпредметної інтеграції, інклюзивної та етнокультурної освіти.

Зміни, які зазнає сучасна соціальна дійсність, зміщують фокус соціального пізнання із соціально-масових явищ на явища особистісно-індивідуального порядку. Серед таких явищ - феномен особистісної та професійної самореалізації, що привертає увагу до суб'єктивного, ціннісно-сміслового аспекту діяльності.

Самореалізація розуміється нами як процес та результат здійснення особистісних та професійних можливостей в основних формах професійної та соціально активної діяльності.

Професійна самореалізація педагога є досягнення ним задоволеності у відтворенні своїх професійних та особистісних якостей. Ця радість розглядається як показник ефективності вирішення протиріччя між соціально-значущою потребою у професійній педагогічній діяльності та умовами її здійснення на рівні особистісних домагань.

Найбільш «чистим» варіантом самореалізації є процес творчості у тій чи іншій сфері діяльності, який стає головною справою життя людини, органічним для нього способом самореалізації у світі.

Творчість особистості – це самореалізація можливостей та здібностей людини в оптимальних формах та з максимальною ефективністю на основі створення нового в собі та діяльності.

Для вчителів формою прояву своїх можливостей та здібностей виступає педагогічна творчість, а основним параметром самореалізації вчителів початкових класів є готовність до педагогічної творчості.

Педагогічна творчість являє собою вищу форму активної та самостійної діяльності педагога з виховання учнів: це діяльність, що передбачає дослідницький підхід до вирішення завдань навчання, виховання та розвитку.

Воно характеризується такими ознаками: протікає у сфері спілкування кількох поколінь, але це найскладніша проблема життя людей; вимагає мобілізації всіх творчих сил і здібностей, зв'язку науки та практики, комбінації свого та чужого досвіду; виступає провідним мотивом задоволеності своєю роботою, втілює у собі всі основні потреби людини у спілкуванні, самовираженні, самоствердженні, самореалізації, самопізнанні, самовдосконаленні, визнанні, комфортному самопочутті тощо; спирається на весь комплекс наук про людину і вимагає найвищої культури мислення.

Креативність педагогічного працівника постійно спонукає до всебічного професійного самовдосконалення; вимагає максимальної обережності у створенні інновацій, оскільки вони стосуються життя молодого покоління та помилки дорого обходяться конкретній людині та суспільству.

Вимоги до креативної людини припускають необхідність гострого розуму і сильного характеру, оскільки боротьба з педагогічним консерватизмом набагато складніше, ніж з будь-яким іншим проявом догматизму та відсталості. Зазначене зумовлює необхідність співпраці з дуже широким колом людей, які виховують молоде покоління.

В педагогічній енциклопедії зазначено, що «креативність – це творчий дух, творчий потенціал індивіда, його творчі здібності, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях, спілкуванні з іншими людьми» [9, с. 432].

У словнику С. Гончаренка креативність тлумачиться як «особистісна характеристика, а саме як здатність висловлювати незвичайні ідеї, нетрадиційно мислити, швидко розв'язувати проблемні ситуації» [16, с. 102].

Насправді, хоча поняття «креативність» і «творчість» дуже близькі за змістом, усе ж вони мають певні відмінки у значенні.

Основою творчого процесу є натхнення автора, його здібності. Тобто творчості не існує без натхнення. Своєю чергою, основою креативності є прагматизм, тобто доцільність, корисність вихідного продукту.

Творчі люди залежать від настрою та власних емоцій. Під креативністю розуміємо загальну здатність людини до інновацій та творчості у різних сферах її діяльності.

Креативність – це не лише здатність створювати щось нове, але це здатність створювати щось нове з певною метою. Креативність має індивідуальну міру вираження. Існує безліч різних визначень креативності, однак більшість авторів розглядають її не як процес (як у випадку творчого, або продуктивного, мислення), а як властивість особистості

Отже, поняття «креативність» у сучасній психолого-педагогічній науці розглядається як складне, інтегративне утворення, що поєднує когнітивні здібності, емоційно-мотиваційні та соціокультурні чинники.

Психологічні підходи акцентують на внутрішній природі творчості, тоді як педагогічні – на умовах її розвитку в освітньому процесі.

Етнокультурний простір, зокрема гірської школи, створює унікальні можливості для формування креативності завдяки поєднанню інтелектуальної активності з духовними, моральними та культурними цінностями.

Теоретичне значення роботи полягає у розвитку та поглибленні наукових уявлень про креативність як багатовимірну особистісну

характеристику молодшого школяра, що формується у процесі його залучення до культурного, соціального та навчального досвіду.

Дослідження поглиблює положення культурологічного, середовищного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів у педагогічній теорії, розкриваючи їхню інтеграцію в умовах гірської школи. Визначено, що етнокультурне середовище є потужним чинником педагогічного впливу, здатним формувати естетичні, пізнавальні, комунікативні та креативні компетентності учнів початкової школи.

До понятійно-категоріального апарату дослідження відносимо: «етнокультурний простір гірської школи», «педагогічні умови розвитку креативності», «творчий потенціал молодшого школяра».

Запропоновані педагогічні технології сприяють розвитку креативності в умовах етнокультурного середовища, яка передбачає гармонійне поєднання традиційного та інноваційного змісту навчання, з урахуванням культурної самобутності регіону.

Таким чином, теоретичне значення полягає в удосконаленні наукових засад розвитку креативності здобувачів початкової освіти та в обґрунтуванні педагогічних закономірностей і умов, що забезпечують її ефективне формування в етнокультурному просторі гірської школи.

Наукові підходи до сутності поняття «креативність» у психолого-педагогічних дослідженнях набули активного розвитку у 60-ті роки ХХ століття. У сучасних теоріях креативність розглядається як інтегративна функція особистості, що виявляється у здатності до нестандартного мислення, створення нових ідей, оригінальних способів розв'язання проблем і творчої самореалізації.

У психолого-педагогічній науці креативність трактується як особистісна властивість, що поєднує в собі творче мислення, уяву, інтелектуальну гнучкість і мотивацію до створення нового. Вона є важливою складовою розвитку молодшого школяра, особливо в умовах етнокультурного середовища гірської школи, де поєднання національних традицій, природного

довкілля та соціокультурного контексту формує сприятливе підґрунтя для розвитку творчої індивідуальності.

Проведений аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить про відсутність єдиного концептуального підходу до визначення поняття «креативність». У науковій літературі воно розглядається як:

- когнітивний процес (Дж. Гілфорд, П. Торренс), пов'язаний із дивергентним мисленням та інтелектуальною гнучкістю;
- особистісна риса (К. Роджерс, А. Маслоу), що проявляється у відкритості до нового досвіду, самовираженні та самореалізації;
- психологічний механізм діяльності, який поєднує мислення, емоції та мотивацію;
- педагогічний феномен (В. Андрущенко, І. Зязюн, О. Савченко), що розвивається у процесі цілеспрямованого освітнього впливу, взаємодії з культурою, традиціями, мистецтвом.

Таким чином, креативність у контексті сучасної початкової освіти розглядається не лише як інтелектуальна здатність, а й як комплексна якість особистості, що формується через активну участь у навчально-творчій, етнокультурній та соціальній діяльності.

Особливого значення проблема розвитку креативності набуває в етнокультурному просторі гірської школи, де учні мають унікальну можливість поєднувати творче самовираження з пізнанням традицій, фольклору, ремесел, народної музики, декоративно-ужиткового мистецтва.

Такий контекст сприяє не лише формуванню національної самосвідомості, а й розвитку естетичного сприйняття, символічного мислення, здатності до художньо-образного узагальнення – основ креативного мислення.

Наукові дослідження дають змогу виокремити етапи дослідження феномену креативності:

Початковий етап (1950–1960-ті рр.) – визначення креативності як інтелектуальної здібності (Дж. Гілфорд, Е. Торренс).

Особистісно-гуманістичний етап (1970–1980-ті рр.) – акцент на внутрішній мотивації, самоактуалізації, творчому самовираженні (К. Роджерс, А. Маслоу).

Культурно-освітній етап (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.) – розгляд креативності як соціокультурного феномену, що формується у взаємодії з культурою, традиціями, національними цінностями (О. Савченко, І. Бех, В. Андрущенко).

Компетентнісний етап (сучасний період) – розвиток креативності як ключової компетентності Нової української школи, орієнтованої на створення нового освітнього досвіду, самостійність мислення, ініціативність та інноваційність.

Отже, у контексті магістерського дослідження креативність здобувачів початкової освіти розуміється як інтегративна якість особистості молодшого школяра, що виявляється у здатності до творчого мислення, самовираження та культурної ідентифікації в умовах етнокультурного середовища гірської школи.

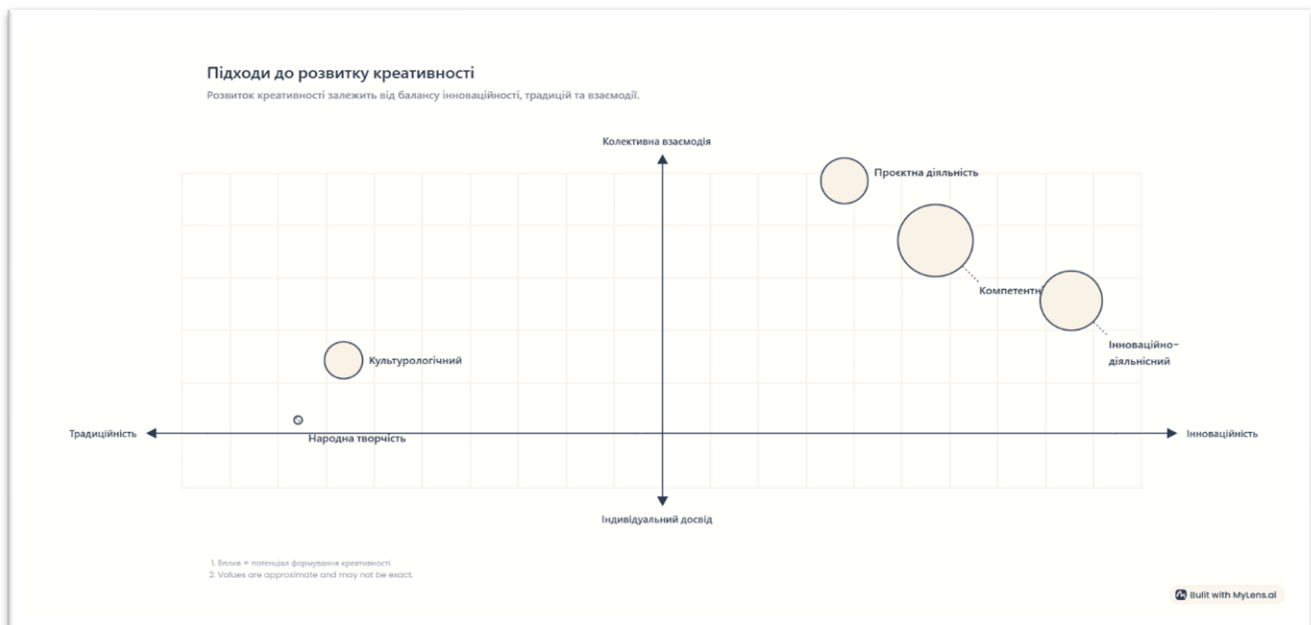

Рис. 1.1 Підходи до розвитку креативності здобувачів початкової освіти

Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та світі засвідчують потребу у формуванні в молодших школярів не лише базових знань, а й умінь креативно мислити, самостійно знаходити оригінальні рішення, творчо діяти в нових ситуаціях.

У контексті реформ Нової української школи, де ключовою є *компетентнісна модель навчання*, креативність розглядається як одна з провідних наскрізних навичок XXI століття.

Особливого значення набуває розвиток креативності здобувачів початкової освіти у гірських регіонах, де освітній процес поєднаний із багатим етнокультурним середовищем.

Гірська школа є не лише осередком знань, а й носієм народних традицій, звичаїв, фольклору, декоративно-прикладного мистецтва, що створює унікальні можливості для творчого самовираження дітей.

Використання етнокультурного простору як ресурсу для розвитку креативності відповідає завданням національно-патріотичного виховання, збереження культурної спадщини та формування у школярів ціннісного ставлення до рідного краю.

Незважаючи на наявність значного теоретичного доробку з проблеми креативності, питання інтеграції етнокультурного матеріалу у процес розвитку творчих здібностей молодших школярів у гірській школі досліджене недостатньо. Це зумовлює потребу у розробленні науково обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, що сприятимуть формуванню креативності в умовах специфічного гірського етнокультурного середовища.

Розвиток креативності здобувачів початкової освіти в умовах етнокультурного простору гірської школи є однією з актуальних проблем сучасної педагогіки. Індивідуальна креативність учнів проявляється у здатності генерувати нестандартні, оригінальні ідеї, змінювати стереотипне мислення на творчо-інноваційне, а також оперативно ставити та розв'язувати проблемні ситуації, що виникають у навчальному та культурному контексті.

Особлива роль етнокультурного середовища полягає у створенні умов для розвитку творчого мислення через знайомство з місцевими традиціями, ремеслами та культурними практиками, що дозволяє учням реалізовувати свій потенціал у процесі практичної діяльності. Формування індивідуальної креативності молодших школярів у гірській школі проявляється у готовності учнів до активної пізнавальної діяльності, творчих експериментів та колективної взаємодії.

Актуалізація креативності здобувачів шкільної освіти передбачає:

- розвиток пізнавального компонента та розширення інтелектуальної сфери зростаючої особистості школяра;
- здатність до активної розумової та творчої діяльності при виконанні завдань, пов'язаних з етнокультурним навчанням;
- формування внутрішньої мотивації до творчості та самовираження;
- підвищення ерудиції та кругозору через знайомство з культурними традиціями рідного краю;
- оволодіння прийомами інноваційно-креативного мислення;
- практичне ознайомлення з різними видами етнокультурних і дослідницьких діяльностей та рефлексування їх результатів.

Важливим напрямом педагогічного дослідження є креативна компетентність учнів початкової школи, яка в етнокультурному просторі гірської школи проявляється як здатність поєднувати знання, навички та досвід із творчим підходом до практичної діяльності, а також активно застосовувати ці компетенції у виготовленні традиційних виробів, участі у мистецьких проєктах та творчих експериментах.

Поняття «простір» у психолого-педагогічних науках переважно вживають для позначення просторів великого масштабу (простір закладу освіти, об'єднаної територіальної громади, регіону, країни тощо).

Соціальний простір – це система соціальних відносин між людьми певного суспільства. Соціальні відносини не є суб'єктивними, оскільки це

об'єктивна структура, яка існує незалежно від волі і свідомості людей) [29]. Соціальний простір не є простою сукупністю місць і положень, він характеризується структурністю, протяжністю, співіснуванням і координацією наявних у ньому елементів. Для характеристики змістового аспекту спільного життя людей у рамках будь-якої культурної системи використовують поняття культурного простору, яке суголосне з категорією культури, пов'язане з іншими категоріями культурології і є інтегральним поняття. Культурний простір – це система культурних фактів певної культури.

Опрацювання наукових джерел засвідчує неоднозначність педагогічного контексту поняття «соціокультурний простір» як історичного, етносоціального та освітньо-культурного явища. А складність і багатоаспектність створює підстави для його розуміння «як двобічного процесу, що передбачає, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, у систему соціальних зв'язків і відносин, а з іншого – як процесу активного відтворення індивідом системи соціальних зв'язків через його активну діяльність, активне включення в соціальне середовище» [2, с. 11].

Узагальнення окреслених підходів дає підстави характеризувати етнокультурний простір закладу освіти, який функціонує в гірській місцевості, за такими психолого-педагогічними показниками: комфортність і відкритість простору, розвивальний і творчий характер простору, простір соціально-освітнього партнерства та взаємодії, простір організованого дозвілля, простір музеєзнавства та мистецтвознавства.

1.2. Особливості розвитку креативності здобувачів початкової освіти в етнокультурному просторі гірської школи

Сучасна педагогіка приділяє особливу увагу розвитку креативності молодших школярів як ключового компоненту їх інтелектуального та особистісного розвитку.

Особливо актуальною ця проблема стає в умовах гірської школи, де етнокультурне середовище створює унікальні можливості для формування творчого потенціалу учнів через знайомство з місцевими традиціями, ремеслами та культурними практиками.

Дослідження генези організації етнокультурного простору закладу освіти гірської місцевості здійснюємо з позицій регіоналістики, враховуючи, що «регіональний історико-педагогічний вимір» передбачає включення таких субдисциплін, як історичне краєзнавство, локальна історія, регіональна історія, культурологія, мистецтвознавство, історія повсякденності» [15].

Індивідуальна креативність у цьому контексті визначається здатністю учня генерувати нестандартні та оригінальні ідеї, змінювати стереотипне мислення на творчо-інноваційне, активно вирішувати проблемні ситуації та створювати нове в навчальній і практичній діяльності.

Етнокультурний простір гірської школи сприяє розвитку таких навичок через творчі майстерні, виготовлення традиційних виробів, участь у дослідницьких проєктах і мистецьких заходах, що поєднують навчання з культурною практикою.

Формування креативності молодших школярів в етнокультурному просторі гірської школи – це довготривалий процес.

Адже розвиток креативності в учнів початкової школи – це не лише навчання мислити нестандартно, а й уміння бачити світ через призму власного досвіду, культури, традицій, виявляти себе у творчій діяльності.

У гірських школах, зокрема в Яворівському ліцеї імені Петра Лосюка, де активно зберігаються і передаються традиції ліжникарства, різьби по дереву, мосяжництва, бісероплетіння, створюються природні умови для розвитку дитячої творчості через залучення до етнокультурної діяльності.

Розвитку пізнавальної активності та інтелектуальної сфери. Креативність починається з пізнавальної зацікавленості.

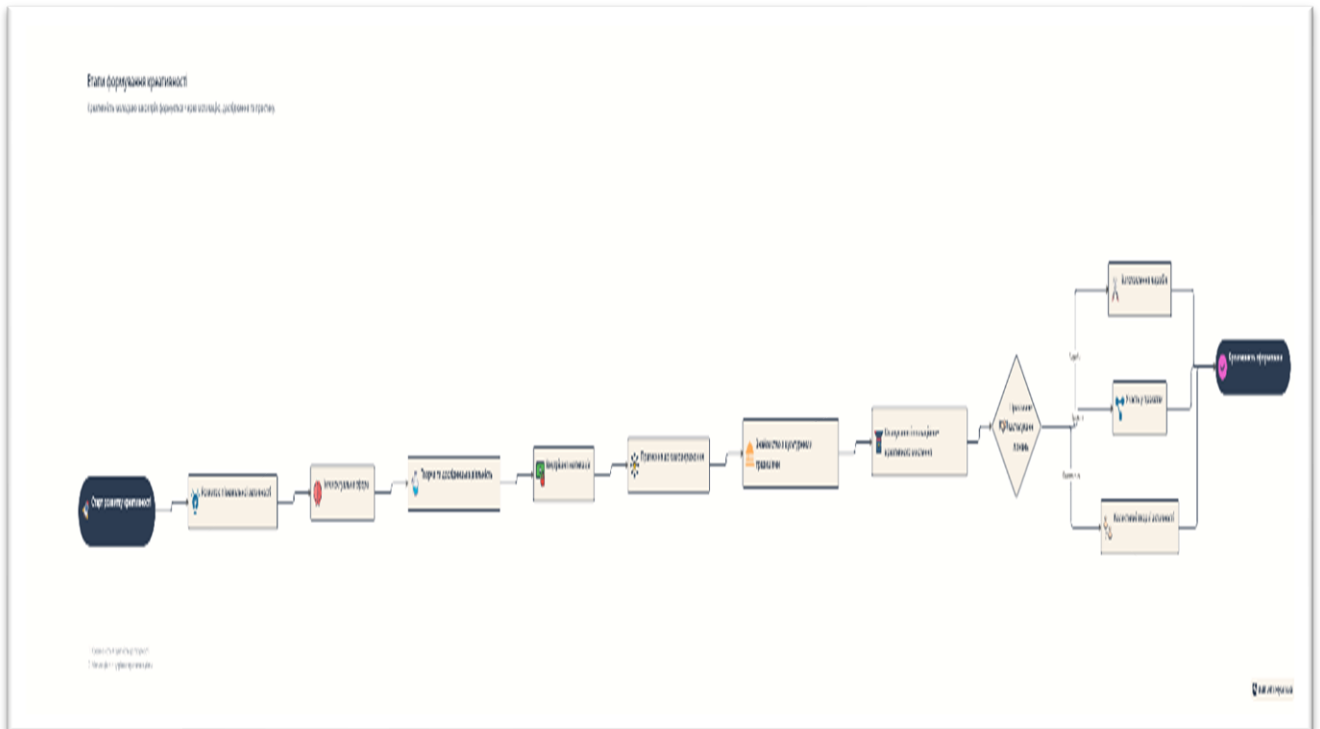

Рис. 1.2. Формування креативності молодших школярів в етнокультурному просторі гірської школи

Молодший школяр, який активно пізнає світ, спостерігає, ставить запитання, пробує нові способи дії, формує здатність бачити зв'язки між предметами і явищами.

У гірській школі розвиток пізнавальної активності можна реалізовувати через:

- навчальні екскурсії до місцевих майстрів ліжникарства чи різьбярства;
- дослідницькі міні-проекти («Як створюється яворівський ліжник?», «Таємниці орнаменту в дерев'яній різьбі»);
- інтегровані уроки, на яких природничі знання поєднуються з історією, культурою, мистецтвом.

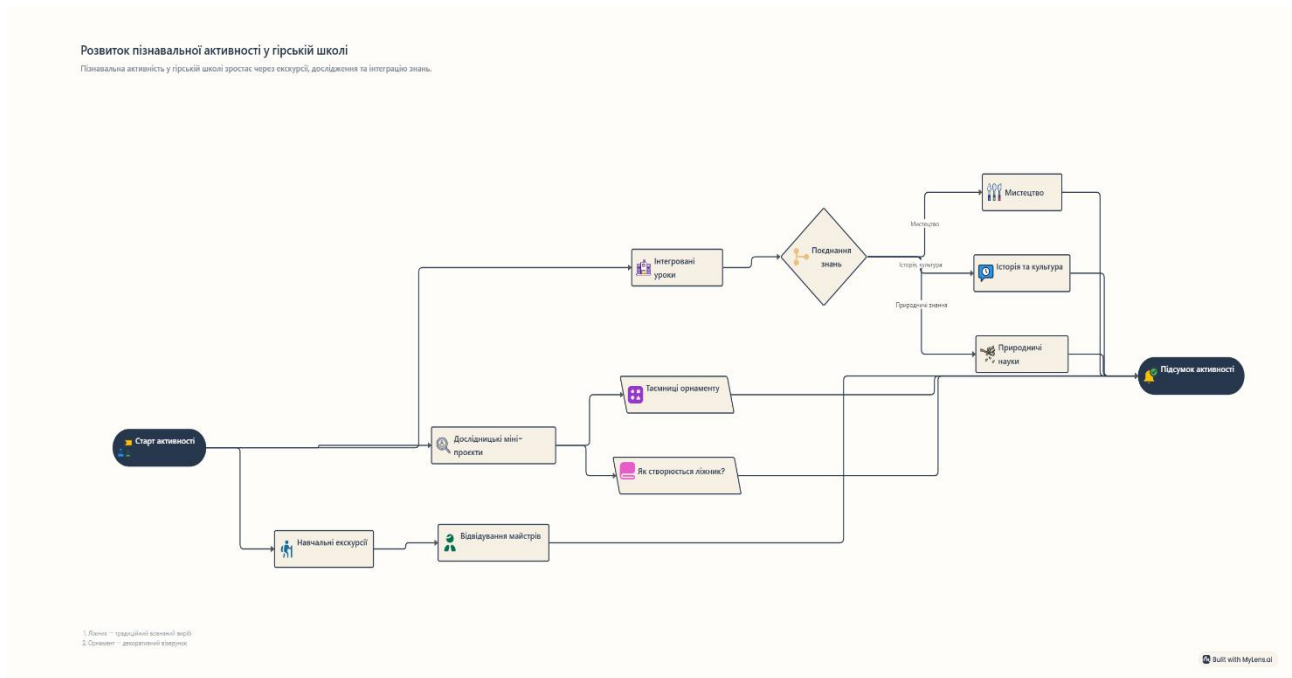

Рис.1.3. Розвиток пізнавальної активності учнів гірської школи

Це стимулює допитливість і мислення, перетворюючи навчання на процес пошуку і відкриття.

Здатність до творчої та дослідницької діяльності у процесі виконання завдань. Креативність розвивається через практичну діяльність, що передбачає самостійне створення нового продукту – ідеї, образу, виробу.

У початковій школі це можна реалізувати через творчі майстерні з бісероплетіння чи роботи з вовною, створення спільних проєктів («Мій рідний край у візерунках», «Мистецтво гірських майстрів»), виконання експериментально-дослідницьких завдань (як змінюється колір вовни при фарбуванні природними барвниками).

Такі види діяльності сприяють розвитку гнучкості мислення, уваги, спостережливості та вмінню працювати з матеріалом у новий спосіб.

Формування внутрішньої мотивації та прагнення до самовираження. Креативність неможлива без внутрішньої мотивації – бажання діяти, створювати, висловлювати власну думку. У гірській школі це особливо

важливо, адже діти часто бачать приклад дорослих – майстрів, які працюють із любов'ю до справи. Учитель може залучати здобувачів освіти до участі у шкільних виставках, фестивалях народної творчості.

При цьому важливо підтримувати кожну дитину в її самобутніх ідеях (*«Я придумав свій орнамент», «Я створюю власну казку про ліжник»*), створювати атмосферу довіри, де цінується не лише правильність, а й оригінальність думки. Це формує емоційно-позитивне ставлення до творчості та впевненість у власних силах.

Розширення кругозору та ерудиції через знайомство з культурними традиціями рідного краю. Адже пізнання традицій рідного краю – це основа етнокультурного розвитку.

Знайомлячись із ремеслами, народною символікою, піснями, легендами, школярі формують ціннісне ставлення до своєї культури, вчаться бачити в ній джерело натхнення для власної творчості, відкривають можливість поєднати минуле з сучасністю (створення сучасних прикрас у стилі народних мотивів). Зазначене допомагає розвивати культурну свідомість і мислити образами, що є однією з форм креативного мислення та опанувати прийомами інноваційно-креативного мислення.

Креативність включає здатність здобувачів освіти створювати нове на основі відомого.

На уроках креативність можна формувати через:

- завдання з пошуку альтернативних рішень (*«Як інакше можна прикрасити виріб?»*);
- використання технік «мозкового штурму», «асоціативного мислення», «вільного малювання»;
- поєднання традиційних ремесел із сучасними технологіями (наприклад, створення цифрової презентації про традиційне мистецтво).

Проведений аналіз навчає дітей бачити проблему з різних боків, аналізувати, комбінувати і синтезувати ідеї. Практичне застосування здобутих

знань у виготовленні виробів, участі в етнокультурних проєктах та колективних творчих активностей.

Креативність має сенс лише тоді, коли вона реалізується в дії. Практична діяльність допомагає закріпити здобуті знання й уміння, побачити результат власної праці, навчитися працювати в команді, усвідомити цінність культурної спадщини через її відтворення.

Прикладами креативної діяльності здобувачів освіти можуть бути – участь у тижні етнокультурної творчості («*Майстри Яворова*»), створення колективного панно «*Мій рідний край у кольорах і візерунках*», участь у благодійних ярмарках, виставках виробів, що поєднують навчання, творчість і соціальну активність. Такі форми діяльності допомагають здобувачам освіти застосовувати креативність у реальному житті й відчувати себе активними творцями шкільного й культурного простору.

Отже, формування креативності молодших школярів в етнокультурному середовищі гірської школи – це цілісний процес, який поєднує пізнання, творчість, емоційне залучення та культурну ідентифікацію.

Через народне мистецтво, ремесла, традиції й спільну діяльність учні не лише розвивають творчі здібності, а й виховують повагу до власних коренів, що є запорукою гармонійного особистісного зростання.

Одним із ключових аспектів дослідження є креативна компетентність учнів, яка в етнокультурному просторі гірської школи проявляється як інтеграція знань, умінь і досвіду з творчим підходом до навчальної та практичної діяльності.

Формування такої компетентності передбачає створення психолого-педагогічних умов, що забезпечують розвиток інтелектуальної, мотиваційної та творчої сфер особистості, а також впровадження технологій креативного навчання, що поєднують традиційні ремесла, народні ігри, дослідницькі завдання та колективну творчість.

Таким чином, розвиток креативності в етнокультурному просторі гірської школи забезпечує не лише пізнавальний та творчий розвиток учнів, а

й сприяє збереженню та передачі культурної спадщини, формуючи у молодшого покоління ціннісне ставлення до традицій рідного краю та уміння застосовувати творчі підходи в навчанні й житті.

Молодший шкільний вік – період швидких змін у пізнавальній, емоційно-мотиваційній та соціальній сферах. Діти цього віку набувають систематизованих знань, розвивають логіко-оперативне мислення, активно розширюють мовну компетентність, мають високу енергійність, прагнення до дії й експериментів, ще поєднують ігрову форму діяльності з навчальною, легко переходять між ними. Ці характеристики створюють сприятливі умови для формування креативності, але водночас диктують методичні обмеження і вимоги до педагогічного супроводу.

Когнітивні особливості учнів молодшого шкільного віку та їх вплив на креативність

Переважає наочно-образного мислення у діти краще мислять через образи, приклади, маніпуляції з предметами. Для креативності це означає: завдання мають бути візуально насиченими, із матеріалами для експерименту (тканини, дерево, бісер, природні матеріали).

Формування уяви та фантазії. Уява активна, але її слід спрямовувати: від вільної фантазії до продуктивного творення (конструювання, створення сюжетів, орнаментів). Корисні вправи: образні завдання, казкотерапія, моделювання вигаданих предметів на основі традиційних мотивів.

Початок формування логічних операцій. Діти вчаться порівнювати, класифікувати, аналізувати — це дає змогу навчати їх методам творчого вирішення проблем (заміна елементів, комбінування мотивів).

Варто вводити елементи задач «як змінити», «як спростити», «як поєднати».

Обмежена довільна увага та короткотривала пам'ять. Заняття мають бути динамічними, з частими змінами активностей, короткими мікрозавданнями. Розбивати проєкти на етапи, давати проміжні результати для збереження мотивації.

Емоційно-мотиваційні особливості. Висока чутливість до оцінки. Діти потребують захищеного середовища: похвала за зусилля, не лише за результат. Педагогічна стратегія – фокус на процесі («що нового ти спробував») а не лише на ідеальності виробу.

Прагнення до самовираження. Молодші школярі охоче демонструють власні ідеї; треба створювати майданчики для вистави та обміну. В етнокультурному просторі – «куточок традицій», виставки класних робіт, спільні виступи.

Внутрішня мотивація формувальна. Потрібно підживлювати інтерес до тем: розповіді про майстрів, історії речей рідного краю, залучення родини. Проектні форми та змагальні елементи (необов'язково конкурентні – наприклад, колективні челенджі) підсилюють мотивацію.

Соціальні особливості здобувачів молодшого шкільного віку. Колективна орієнтація діти легко працюють у групах; колективні проекти стимулюють обмін ідеями. Використовувати групові майстерні, парну роботу, ротацію ролей (дизайнер, виконавець, презентатор).

Наслідування дорослих і старших. Майстри ремесел, батьки, старші учні – важливі моделі для творчості. Регулярні зустрічі з місцевими майстрами, демонстрації технологій, майстер-класи.

Моторні й сенсорні особливості. Розвиток дрібної моторики критично важливий фактор для ремесел (бісероплетіння, ліжникарство). Планувати вправи на розвиток пальцевої моторики: нанизування бісеру, просте шиття, робота з природними матеріалами.

Сенсорні експерименти. Робота з природними барвниками, фактурами, різноманітними матеріалами стимулює відчуття та естетичне сприйняття. Мовні можливості та роль мови у творчій діяльності. Швидко зростаюча мовленнєва компетентність. Діти можуть описувати процес, формулювати ідеї, складати короткі оповідання про вироби. Використовувати усні оповіді, легенди, драматизацію як засоби генерації тем і образів.

Розвиток діалогової компетенції. Обговорення ідей у групі, рецензування робіт – навички, що стимулюють рефлексію й креативне мислення. Особливості роботи зі здобувачами освіти в етнокультурному просторі гірської школи

Впроваджувати діяльнісні та проєктні форми. Короткі практичні майстерні + тривалі проєкти (наприклад, створення міні-музею) дозволяють поєднати коротку увагу з довготривалим результатом.

Поєднувати гру і навчання. Ігрові режими (легенди, рольові ігри майстрів і замовників) стимулюють фантазію і залученість.

Створювати безпечне творчо-підтримуюче середовище. Культура похвали процесу, демонстрації проміжних варіантів, відсутність публічної критики. Інтегрувати матеріали та контекст регіону. Використовувати місцеві сюжети, техніки, природні матеріали (вовна, дерево, метали) як джерело завдань та натхнення.

Залучати локальних майстрів і родини. Майстер-класи, розповіді, спільні проєкти з батьками підсилюють мотивацію і передають ремісницький досвід.

Розвивати дрібну моторику та сенсорні навички. Щоденні вправи, спеціальні стенди з матеріалами, дидактичні ігри для пальців.

Використовувати методи стимулювання креативного мислення. «Мозковий штурм», «6 капелюхів мислення», асоціативні карти, комбінування орнаментів, варіативні завдання («зроби по-іншому»).

Робити акцент на рефлексії. Після майстерні – обговорення: що сподобалося, що би змінили, який новий мотив придумали. Вчити дітей словесно оформляти своє творче рішення.

Приклади конкретних вправ і завдань: «*Нова форма – старий мотив*». Опис завдання: дайте дітям орнамент ліжника. Завдання – створити сучасну прикрасу (браслет/закладку) з використанням цього орнаменту. Розвиває комбінаторне мислення.

«Мікро-проект: від волокна до виробу» – кроки збір/опис матеріалу → пробне фарбування → просте плетіння → презентація. Формує послідовність дослідницької роботи.

«Казка ремесла» – скласти коротку історію або легенду про свій виріб і презентувати її. Розвиває мовлення та образне мислення.

«Щоденне 5-хвилинне вправлення моторики» – нанизування бісеру по кольору/узору, робота з тонкими інструментами (під контролем). Розвиває пальці й увагу.

Формування креативності в молодшому шкільному віці – процес багатовимірний. Вікові особливості (наочно-образне мислення, активна уява, соціальна орієнтація, розвиваються моторика і мова) задають як можливості, так і вимоги.

Етнокультурний простір гірської школи (традиції ліжникарства, різьби, бісероплетіння, мосяжництва) є природним каталізатором креативності: дає матеріал, сюжети, рольові моделі та сенс діяльності. Педагогічне завдання – організувати середовище та навчальні форми так, щоб максимально використати ці можливості, водночас враховуючи коротку увагу, чутливість до оцінки та потребу у підтримці й спільній діяльності.

1.3. Етнокультурний простір гірської школи як ресурс для розвитку креативності

Сутність і особливості етнокультурного простору. Етнокультурний простір – це соціокультурне середовище, у якому відображено цінності, традиції, звичаї, мову, мистецтво, ремесла, фольклор і світогляд певної етнічної спільноти.

У контексті гірської школи цей простір формується природним чином – через щоденне життя громади, тісний зв'язок дітей із природою, родинними традиціями, культурними практиками місцевих майстрів і носіїв народної культури.

Для гірських регіонів України, зокрема, Яворів – осередок ліжникарства, різьби по дереву, мосяжництва, бісероплетіння, етнокультурний простір має органічний характер, адже він пронизує всі сфери життя: побут, естетику, мову, свята, одяг, пісню.

Такий контекст створює автентичне середовище, у якому дитина не лише навчається, а й живе у постійному контакті з культурними символами свого краю.

Структурні компоненти етнокультурного простору школи

Матеріальний компонент – це предмети народного побуту, вироби місцевих ремісників, архітектура, одяг, знаряддя праці. У гірській школі цей компонент може бути репрезентований у вигляді етнокуточків, шкільних музеїв, виставок декоративно-прикладного мистецтва. Він формує у дітей естетичний смак, спостережливість, повагу до ручної праці, стимулює пізнавальний інтерес.

Духовно-культурний компонент – мова, пісні, легенди, звичаї, обряди, моральні норми. Саме він є джерелом емоційно-ціннісного розвитку: через фольклор, колядки, майстер-класи з традицій, діти пізнають власну ідентичність і вчаться виражати її у творчих формах (малюнок, виріб, театралізація, пісня).

Комунікативний компонент – традиції спілкування, взаємодії, колективної праці. Групові ремісничі або творчі заняття формують співробітництво, толерантність, уміння домовлятися і взаємодіяти – важливі складники соціальної креативності.

Природний компонент – навколишнє середовище гір: ландшафт, флора, фауна, природні матеріали. Використання природних ресурсів у творчості (фарбування вовни рослинними барвниками, створення орнаментів на основі форм листя чи квітів) розвиває екологічну свідомість, спостережливість, художню уяву.

Освітній потенціал етнокультурного простору. Етнокультурний простір гірської школи є невичерпним освітнім ресурсом, який:

Забезпечує міжпредметну інтеграцію – через народознавчий зміст легко поєднуються навчальні дисципліни: українська мова, образотворче мистецтво, трудове навчання, природознавство, музика. Наприклад: на уроці мови – оповідання про майстрів; на математиці – обчислення розмірів ліжника; на мистецтві – створення орнаменту.

Сприяє формуванню ключових компетентностей – комунікативної, соціальної, культурної, підприємницької, інноваційної. Здобувачі освіти не просто відтворюють традицію, а вчаться інтерпретувати, створювати нове, застосовувати знання в різних ситуаціях.

Підтримує принципи компетентнісного навчання НУШ – навчання через діяльність, проекти, практику, творчі завдання. Кожен елемент традиції може стати основою для міні-проєкту («Мій орнамент – моя історія», «Від вовни до ліжника»).

Формує зв'язок із реальним життям – діти бачать, що вміння, набуті в школі, мають прикладну цінність (виготовлення сувенірів, участь у шкільних ярмарках, конкурсах народної творчості).

Виховний потенціал етнокультурного простору реалізується через засоби морально-естетичного, патріотичного та духовного виховання. Формування національної ідентичності відбувається через знайомство з ремеслами, символікою, традиціями дитина усвідомлює себе частиною спільноти, розуміє значення праці предків. Це закладає основу патріотичних почуттів і громадянської свідомості.

Виховання поваги до праці через залучення до ремесел гірських майстрів – це приклад поєднання праці та краси, що виховує працелюбність, старанність, відповідальність.

Розвиток емоційної культури через етнокультурну діяльність (пісня, казка, рукоділля, спільна підготовка свят) сприяє розвитку емпатії, доброзичливості, відкритості до інших культур.

Формування естетичного смаку. Знайомство з народним мистецтвом навчає дітей бачити гармонію кольору, ритму, симетрії, що стає базою для художньо-креативного мислення.

Підтримка родинних і громадських зв'язків. Шкільні етнокультурні заходи (свята, дні ремесел, виставки) об'єднують дітей, батьків, місцеву громаду, формуючи соціально-психологічну єдність поколінь.

Етнокультурний простір як середовище креативного розвитку. Креативність дитини народжується в середовищі, яке спонукає до пошуку, дає свободу експерименту й надає емоційно позитивну підтримку.

Етнокультурний простір гірської школи має усі ці характеристики. Оскільки він природно стимулює творчість через сенсорне, естетичне та емоційне збагачення забезпечує варіативність форм діяльності (від художньої – до дослідницької), формує мотивацію через належність до традиції: *«Я продовжую справу предків – і створюю своє»*.

У результаті діти не лише наслідують традиції, а й навчаються інтерпретувати їх у сучасному контексті, створюючи власний продукт – новий орнамент, історію, виріб, музику. Саме така інтеграція минулого і сучасного забезпечує розвиток справжньої креативності – уміння створювати нове на основі культурного досвіду.

Креативність у такому середовищі розвивається природно, адже кожна дитина має змогу самовиразитися через творчу діяльність, відчутти свою причетність до спільної культурної спадщини. Важливо, що етнокультурний простір сприяє емоційно-ціннісному розвитку – діти вчать не лише створювати нове, а й усвідомлювати глибину духовних і культурних традицій свого народу.

Залучення учнів до місцевих ремесел, народних свят, художньо-прикладної діяльності стимулює розвиток творчої уяви, оригінального мислення, художнього смаку та естетичної чутливості.

Освітній потенціал етнокультурного простору. Етнокультурне середовище забезпечує інтеграцію навчання з реальним життям – діти не лише

здобувають знання, а й активно застосовують їх у творчій діяльності, пов'язаній із традиціями громади.

Так, на уроках трудового навчання або мистецтва школярі можуть вивчати техніки ліжникарства, орнаментику народного розпису, виготовлення прикрас з бісеру. Це сприяє розвитку дрібної моторики, естетичного сприйняття, а головне – формує вміння бачити красу в культурних формах рідного краю.

Етнокультурна освіта сприяє також формуванню міжпредметних зв'язків: знання з історії, природознавства, української мови, музики та образотворчого мистецтва взаємно збагачуються через спільну тематику. Наприклад, вивчення пісень чи легенд рідного краю поєднується з дослідженням географічних особливостей місцевості, що поглиблює розуміння учнями зв'язку між культурою та природним середовищем.

Виховний потенціал етнокультурного простору. Виховний аспект етнокультурного простору полягає у формуванні національної самосвідомості, патріотичних почуттів та морально-естетичних цінностей.

Через участь у народних святах, майстер-класах із ремесел, зустрічах із місцевими майстрами діти засвоюють норми співжиття, повагу до праці, толерантність, взаємодопомогу та колективну відповідальність.

Таким чином, етнокультурний простір гірської школи виступає інтегративним середовищем, де освітня, виховна та творча діяльність утворюють єдиний процес формування креативної, духовно багатой, національно свідомої особистості. Його ефективне використання в освітньому процесі дозволяє поєднати традиції з інноваціями, забезпечуючи стійкий розвиток креативності молодших школярів.

Висновки до розділу 1

Етнокультурний простір гірської школи – це не лише фон освітнього процесу, а повноцінний педагогічний ресурс, який сприяє всебічному розвитку дитини. Його освітній потенціал полягає у формуванні міжпредметних компетентностей і практичних умінь, а виховний – у розвитку духовності, національної свідомості, моральних та естетичних цінностей.

Саме у такому середовищі креативність молодших школярів формується природно, у процесі живого пізнання, творчої дії та особистісного переживання культурної спадщини.

Етнокультурний простір гірської школи як ресурс для розвитку креативності. Етнокультурний простір гірської школи є унікальним середовищем, у якому гармонійно поєднуються традиційна культура, природне оточення та освітньо-виховні практики, спрямовані на формування ціннісного ставлення до рідного краю, народу та його культурної спадщини.

У цьому контексті етнокультурний простір виступає не лише фоном освітнього процесу, а потужним ресурсом для розвитку креативності молодших школярів.

До складових етнокультурного простору належать:

- матеріальні елементи культури (традиційні ремесла – ліжникарство, різьба по дереву, мосяжництво, бісероплетіння, народний одяг, побутові предмети);
- нематеріальна спадщина (усна народна творчість, пісенний і танцювальний фольклор, обряди, звичаї, свята, народні знання про природу);
- соціокультурне середовище – взаємини громади, родинні традиції, спільна праця, повага до старших і природи.

Саме у гірських школах, де збереглися автентичні традиції та тісний зв'язок поколінь, діти мають можливість черпати натхнення з навколишнього етнокультурного середовища.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ЕТНОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ ГІРСЬКОЇ ШКОЛИ

2.1. Педагогічний потенціал етнокультурного простору регіону Українських Карпат для творчого розвитку дітей

Етнокультурний простір гірської школи має значний освітній, виховний і креативотворчий потенціал, що виявляється через органічне поєднання навчальної діяльності з народною культурою, мистецтвом, ремеслами та традиціями місцевої громади.

В умовах гірського середовища, де етнокультурна спадщина є невід'ємною частиною життя, створюються сприятливі можливості для інтеграції навчального змісту з життєвим досвідом дітей і дорослих. Це, у свою чергу, забезпечує розвиток не лише інтелектуальних, а й емоційно-творчих, комунікативних та соціальних якостей молодших школярів.

Етнокультурний простір виступає практичним середовищем для формування різних типів креативності художньої, музичної, вербальної, технічної, соціальної та дослідницької.

Так, знайомство учнів із народними ремеслами (ліжникарством, різьбою по дереву, мосяжництвом, бісероплетінням) стимулює розвиток просторового мислення, естетичного сприйняття та художньої уяви.

Усна народна творчість, музичні та фольклорні традиції сприяють формуванню мовленнєвої культури, емоційної виразності та творчої ініціативності.

Особливу роль відіграє виховний аспект етнокультурного простору, адже через народні традиції, свята, обряди й спільну діяльність зберігаються духовні цінності громади, формуються моральні якості, патріотичні почуття, любов до рідного краю.

Водночас взаємодія з місцевими майстрами, батьками, представниками громади створює умови для соціалізації дітей, виховання працьовитості, взаємоповаги, толерантності.

Отже, етнокультурний простір гірської школи є середовищем цілісного розвитку особистості, у якому освітній і виховний процеси органічно поєднуються, сприяючи становленню креативного потенціалу здобувачів початкової освіти.

Він виступає не лише джерелом національної ідентичності, а й потужним чинником розвитку творчого мислення, ініціативності та духовно-культурної самореалізації дитини (Табл.2.1).

Таблиця 2.1.

Освітньо-виховний потенціал етнокультурного простору гірської школи у розвитку креативності молодших школярів

Складова етнокультурного простору	Освітній потенціал	Виховний потенціал	Вплив на розвиток креативності молодших школярів
Народні ремесла (ліжникарство, різьба по дереву, мосяжництво, бісероплетіння)	Формування практичних умінь, розвиток естетичного сприйняття, інтеграція знань з трудового навчання, мистецтва, математики.	Виховання працьовитості, точності, шанобливого ставлення до ручної праці, передачі традицій.	Розвиток творчої уяви, просторового мислення, художнього смаку; формування здатності створювати унікальні вироби.

Складова етнокультурного простору	Освітній потенціал	Виховний потенціал	Вплив на розвиток креативності молодших школярів
Народна музика, пісні, танці	Ознайомлення з ритмікою, мелодикою, образною мовою народу; інтеграція з уроками музики, літературного читання, української мови.	Формування емоційної чутливості, любові до рідного краю, почуття єдності з народом.	Розвиток емоційного інтелекту, творчої експресії, імпровізації, здатності до колективної творчості.
Усна народна творчість (казки, легенди, прислів'я, загадки)	Розвиток мовлення, образного мислення, логіки, уяви; інтеграція з мовно-літературною освітньою галуззю.	Виховання моральних якостей, чесності, доброти, поваги до старших.	Сприяє розвитку вербальної креативності, здатності до створення власних історій і художніх образів.

Складова етнокультурного простору	Освітній потенціал	Виховний потенціал	Вплив на розвиток креативності молодших школярів
Народні свята, обряди, традиції	Ознайомлення з календарно-обрядовою системою, формування уявлень про зв'язок людини з природою.	Виховання патріотизму, поваги до культурної спадщини, почуття приналежності до громади.	Стимулює креативність через участь у театралізованих дійствах, проєктній діяльності, створенні атрибутів свят.
Природне довкілля гірського регіону	Формування екологічного мислення, пізнання природи рідного краю, розвиток дослідницьких навичок.	Виховання дбайливого ставлення до природи, відповідальності, спостережливості.	Сприяє розвитку дослідницької креативності, пошуку нестандартних рішень, творчому осмисленню природних явищ.
Співпраця з місцевими майстрами та громадою	Поглиблення знань про традиційні технології, методи виготовлення	Виховання соціальної активності, комунікативності,	Розвиток соціальної креативності, ініціативності, вміння працювати в команді над

Складова етнокультурного простору	Освітній потенціал	Виховний потенціал	Вплив на розвиток креативності молодших школярів
	виробів, практичне застосування навичок.	взаємоповаги, почуття спільності.	спільним творчим проєктом.

Розвиток креативності молодших школярів вимагає системного та цілеспрямованого використання методів, форм і засобів навчання, які стимулюють їхню пізнавальну активність, творче мислення, ініціативність і здатність до самовираження.

У гірській школі, де освітній простір поєднується з етнокультурним середовищем, ці методи набувають особливої значущості, оскільки дозволяють поєднати навчально-пізнавальну діяльність із культурною традицією, природним довкіллям і народними ремеслами.

2.2. Особливості застосування методів, форм і засобів навчання в освітньому процесі для розвитку креативності здобувачів шкільної освіти

У процесі формування креативності перевага надається активним і інтерактивним методам, які створюють умови для творчої взаємодії, пошуку нових рішень і колективного мислення.

Дослідницький метод спрямований на формування в учнів умінь спостерігати, порівнювати, робити висновки. Наприклад, під час вивчення тем про природу рідного краю учні можуть самостійно досліджувати природні

матеріали для створення виробів (ліжників, дерев'яних іграшок, прикрас із моху чи кори).

Проектний метод дозволяє об'єднати знання з різних галузей і реалізувати їх у практичному результаті (створення «Міні-музею ліжникарства» або «Етнокалендаря гірського краю»).

Евристичні методи (метод мозкового штурму, метод асоціацій, метод проблемних ситуацій) стимулюють творчу уяву, навчають школярів генерувати ідеї, шукати нестандартні способи розв'язання завдань.

Ігрові методи (рольові, сюжетно-дидактичні ігри) сприяють розвитку фантазії, емоційної виразності, ініціативності; наприклад, під час гри «*Я – майстер-ліжник*» діти перетворюються у народних майстрів, обговорюють кольори, орнаменти, символіку.

Для розвитку креативності ефективними є інтерактивні, групові та індивідуально-творчі форми роботи:

Творчі майстерні та гуртки («*Юний різьбяр*», «*Пацьорки*») створюють умови для формування практичних умінь, індивідуального стилю, самореалізації.

Інтегровані уроки (мовно-мистецькі, природничо-трудова) допомагають об'єднати знання з різних галузей – мистецтва, природи, історії, – сприяючи розвитку системного мислення.

Позакласні заходи – етнографічні свята, ярмарки, виставки, дні ремесел – поглиблюють знання про рідний край і мотивують дітей до творчої діяльності. Проектно-дослідницька діяльність (індивідуальна або групова)

формує в учнів уміння працювати самостійно, відповідально та креативно.

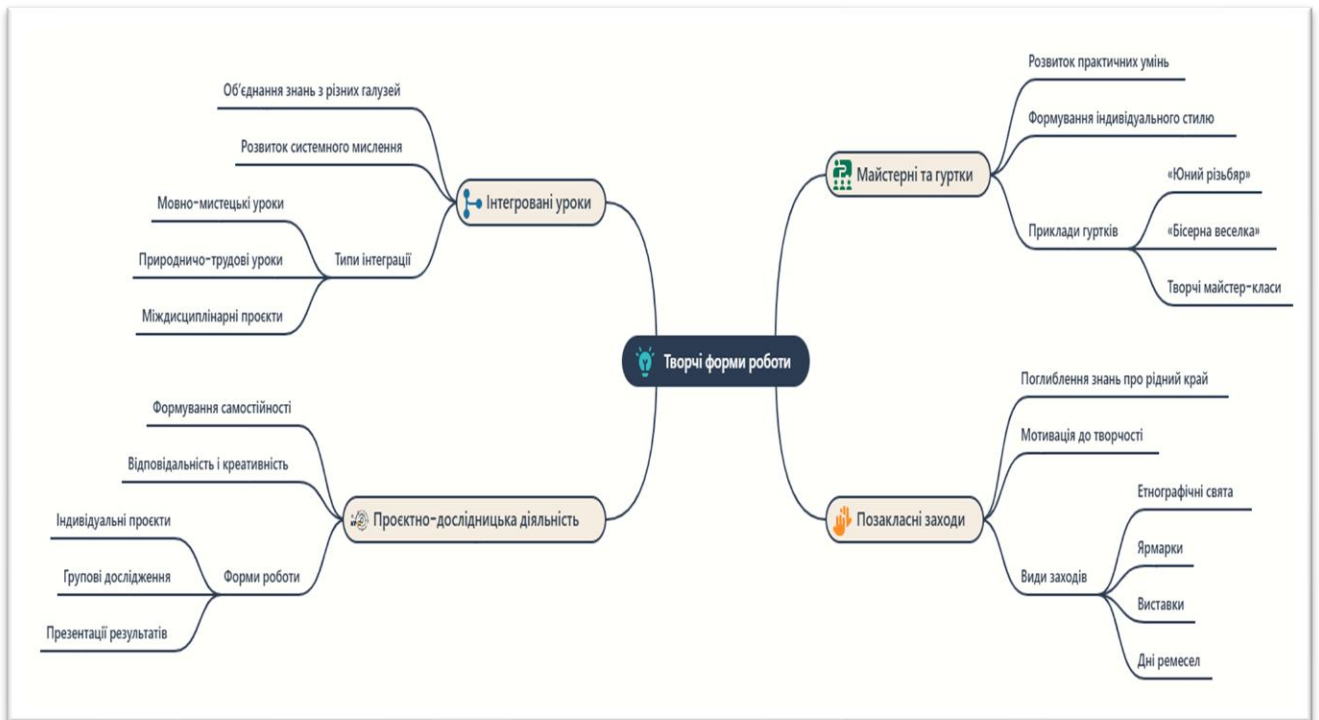

Рис. 1.4. Форми творчої діяльності здобувачів освіти

Засоби навчання повинні не лише забезпечувати засвоєння знань, а й створювати умови для емоційного занурення у творчу діяльність:

Наочні матеріали етнокультурного змісту (вироби народних майстрів, зразки орнаментів, фотографії, предмети побуту) допомагають активізувати уяву й асоціативне мислення.

Цифрові засоби навчання (відеоуроки, онлайн-екскурсії музеями народного мистецтва, інтерактивні етноігри) розширюють можливості пізнання, формують інформаційну компетентність.

Природні матеріали – деревина, вовна, камінь, лоза – забезпечують тактильну й емоційну взаємодію з природою, формують естетичне сприйняття і шанобливе ставлення до навколишнього середовища.

В умовах гірського регіону, де школа є важливим осередком культурного життя громади, особливого значення набуває поєднання навчальної та виховної функції освіти.

Учитель має не лише навчати, а й передавати дітям духовно-культурні цінності – любов до рідної землі, працьовитість, естетичний смак, повагу до народних майстрів. Тому методи, форми й засоби навчання тут виступають не як технічний інструмент, а як педагогічний засіб духовно-творчого розвитку дитини.

Таким чином, ефективний розвиток креативності здобувачів початкової освіти можливий лише за умов цілісного поєднання традиційних і сучасних методів, інтерактивних форм та різноманітних засобів навчання.

У гірській школі етнокультурний простір виступає не лише фоном, а потужним ресурсом творчого розвитку, який дозволяє учням пізнавати, відчувати й творити на основі національних традицій.

Використання місцевих ремесел, народного мистецтва, елементів фольклору в освітньому процесі забезпечує органічне поєднання знань, цінностей та практичних умінь, формуючи гармонійну, творчу й духовно багату особистість.

Ось узагальнена таблиця до розділу «Особливості застосування методів, форм і засобів навчання в освітньому процесі для розвитку креативності здобувачів шкільної освіти» (адаптована до контексту гірської школи села Яворів, де розвинуті ліжникарство, різьба по дереву, мосяжництво, бісероплетіння):

Таблиця 2.1.

Система методів, форм і засобів розвитку креативності здобувачів освіти в етнокультурному просторі гірської школи

Компонент навчального процесу	Приклади реалізації в етнокультурному просторі гірської школи (Яворівський ліцей ім. Петра Лосюка)	Очікувані результати розвитку креативності
Методи навчання	Дослідницький (вивчення природних матеріалів для	Уміння ставити творчі запитання й шукати

Компонент навчального процесу	Приклади реалізації в етнокультурному просторі гірської школи (Яворівський ліцей ім. Петра Лосюка)	Очікувані результати розвитку креативності
	<p>ліжникарства, спостереження за технологією виготовлення виробів).</p> <p>Проектний (створення етнопроектів «Моє село майстрів», «Традиції моєї родини»).</p> <p>Евристичний (мозкові штурми, придумування нових орнаментів).</p> <p>Ігровий (рольові ігри «Майстер і учень», «Ярмарок народних умільців»).</p>	<p>Відповіді.</p> <p>Розвиток уяви, асоціативного та образного мислення.</p> <p>Формування дослідницьких і проектних навичок.</p> <p>Підвищення самооцінки й упевненості у власних можливостях.</p>
Форми організації навчання	<p>Творчі майстерні (ліжникарства, бісероплетіння, різьблення).</p> <p>Інтегровані уроки (поєднання образотворчого мистецтва, трудового навчання, музики).</p> <p>Групові проекти (створення спільної етновиставки, участь у фестивалі «Яворівські барви»)</p> <p>Позакласні заходи (Дні ремесел, екскурсії до майстрів).</p>	<p>Формування вміння співпрацювати, ділитися ідеями.</p> <p>Розвиток комунікативних і соціальних навичок.</p> <p>Здатність до колективної творчості та взаємопідтримки.</p> <p>Поглиблення інтересу до народної культури.</p>

Компонент навчального процесу	Приклади реалізації в етнокультурному просторі гірської школи (Яворівський ліцей ім. Петра Лосюка)	Очікувані результати розвитку креативності
Засоби навчання	<p>Етнокультурні матеріали: зразки ліжників, дерев'яних виробів, прикраси з бісеру, орнаменти, фото з ярмарків.</p> <p>Цифрові ресурси: онлайн-екскурсії музеями, відео про народні ремесла, інтерактивні карти етнорегіонів.</p> <p>Природні матеріали (вовна, деревина, глина, мох, кора).</p>	<p>Розвиток естетичного сприйняття та сенсорного досвіду.</p> <p>Підвищення інтересу до традиційного мистецтва.</p> <p>Уміння застосовувати культурний досвід у творчих роботах.</p> <p>Формування поваги до природи і культурної спадщини.</p>
Педагогічні умови ефективності	<p>Поєднання індивідуальної і колективної творчої діяльності.</p> <p>Підтримка емоційно-позитивної атмосфери на уроці.</p> <p>Використання національно-культурних символів у навчальних завданнях.</p> <p>Стимулювання самовираження й ініціативності учнів.</p>	<p>Формування стійкої мотивації до навчання.</p> <p>Розвиток креативного мислення і творчої самостійності.</p> <p>Відчуття власної причетності до культурної спільноти.</p>

Застосування різноманітних методів, форм і засобів навчання у гірській школі сприяє не лише засвоєнню знань, а й формуванню творчої, духовно багатой та культурно свідомой особистості.

Етнокультурне середовище Яворова стає життєвим контекстом розвитку креативності, де поєднуються народна мудрість, традиційне ремесло та сучасні педагогічні підходи.

Кожен елемент освітнього процесу – від методів до засобів – виконує розвивально-виховну функцію, розкриваючи в учнях їхній внутрішній потенціал, підтримуючи інтерес до пізнання, творчості та культурної самореалізації.

Завдяки цьому освітній простір гірської школи перетворюється на майстерню креативності, у якій національна традиція стає джерелом натхнення для створення нового.

Етнокультурне середовище гірської школи є природним інтеграційним середовищем, у якому поєднуються навчання, виховання і творча діяльність, спрямовані на гармонійний розвиток дитини.

Освітній потенціал етнокультурного простору полягає у можливості інтегрувати навчальний зміст із життєвими та культурними практиками, розвивати пізнавальну активність, творче мислення та вміння застосовувати знання у практичній діяльності.

Виховний потенціал виявляється у формуванні моральних цінностей, національної свідомості, естетичних почуттів, працелюбності, толерантності та любові до рідного краю.

Етнокультурне середовище сприяє розвитку різних форм креативності – художньої, музичної, вербальної, соціальної, дослідницької, забезпечуючи умови для самовираження кожної дитини.

Важливим чинником є співпраця школи, родини та громади, що створює атмосферу підтримки творчості, емоційного комфорту та культурної ідентичності учнів.

Таким чином, етнокультурний простір гірської школи – це живе джерело розвитку креативної особистості молодшого школяра, яке поєднує традиції минулого з інноваційними підходами сучасної освіти.

Особливості застосування методів, форм і засобів навчання в освітньому процесі для розвитку креативності здобувачів шкільної освіти Яворівського ліцею імені Петра Лосюка.

Розвиток креативності здобувачів шкільної освіти вимагає від педагога не лише оновлення змісту навчання, а й вибору ефективних методів, форм і засобів, що стимулюють творчу активність, самостійність і ініціативність учнів. У сучасній школі креативність розглядається як здатність дитини створювати нові ідеї, оригінальні продукти діяльності, нестандартно мислити та діяти у непередбачених ситуаціях, тому навчання має бути спрямоване на активізацію всіх пізнавальних процесів – мислення, уяви, фантазії, емоційного сприйняття.

Методи навчання, спрямовані на розвиток креативності.

Методи розвитку креативності ґрунтуються на активній пізнавальній і дослідницькій діяльності учнів. До найбільш ефективних належать:

Проблемно-пошуковий метод, який спонукає школярів самостійно шукати шляхи розв'язання навчальної задачі, аналізувати ситуації, висувати гіпотези, робити висновки. Завдяки цьому формується гнучкість мислення, здатність до експериментування.

Евристичні бесіди і мозкові штурми дозволяють створити ситуацію творчого пошуку, сприяють висловленню різних поглядів, обміну ідеями, формуванню вміння бачити проблему з різних сторін.

Метод проектів – один із ключових у розвитку креативності. Він забезпечує інтеграцію знань з різних галузей, вимагає ініціативи, дослідницької діяльності, командної взаємодії та самопрезентації результатів.

Ігрові та ситуаційні методи (рольові, ділові ігри, творчі ситуації) створюють умови для прояву фантазії, емоційного залучення, спонтанності, імпровізації.

Методи художньо-творчої діяльності (створення колажів, малюнків, моделей, композицій, етнокультурних виробів) сприяють естетичному самовираженню й розвитку образного мислення.

Дослідницькі методи (експерименти, спостереження, аналіз результатів) формують здатність до логічного, критичного мислення, що є складовою інтелектуальної креативності.

Форми організації навчальної діяльності школярів. Розвитку креативності сприяє різноманіття форм освітньої взаємодії, які орієнтовані на активність, співтворчість і рефлексію учнів.

Індивідуальні форми (самостійні творчі завдання, міні-дослідження, творчі щоденники) забезпечують розвиток внутрішньої мотивації та самовираження.

Парні й групові форми (робота в командах, творчих парах, мікрогрупах) стимулюють обмін ідеями, навчання співпраці, формування соціальної креативності.

Колективні форми (тематичні дні, тижні творчості, фестивалі, етнокультурні майстерні, шкільні виставки) дають змогу об'єднати спільні зусилля дітей, батьків, учителів і громади для реалізації творчих проєктів.

Інтегровані уроки сприяють міжпредметній взаємодії, дозволяють поєднувати знання з різних галузей (наприклад, природознавство + мистецтво + трудове навчання), що створює умови для формування цілісної картини світу й розвитку творчого мислення.

Засоби навчання, що сприяють розвитку креативності здобувачів шкільної освіти в етнокультурному середовищі гірської школи

Засоби навчання виступають як інструменти творчої діяльності, завдяки яким учні можуть експериментувати, створювати нові об'єкти чи явища, осмислювати культурні символи. До них належать:

Інтерактивні технології (цифрові освітні платформи, віртуальні лабораторії, мультимедійні презентації, творчі онлайн-проєкти) – стимулюють

пізнавальний інтерес, дозволяють комбiнувати традиційні та сучасні форми навчання.

Етнокультурні засоби навчання (зразки народного мистецтва, вироби народних майстрiв, фольклорні матеріали, народні ігри, символіка) – формують національну ідентичність, розвивають естетичне бачення та духовну креативність.

Візуальні та художні засоби (ілюстрації, картини, відеоматеріали, дидактичні моделі, макети) – активізують уяву, асоціативне мислення, сприйняття кольору, форми, простору.

Природне середовище та матеріали рідного краю – особливо важливі у гірській школі; вони створюють можливість для проведення польових занять, спостережень, екскурсій, що пробуджує дослідницьку креативність.

Психолого-педагогічні умови ефективного застосування методів та форм етнокультурного виховання.

Щоб методи, форми та засоби навчання сприяли саме розвитку креативності, педагог має створювати:

- атмосферу емоційного комфорту, довіри й підтримки; умови для самостійності та вибору (варіативність завдань, можливість пропонувати власні ідеї);
- ситуації успіху, що підкріплюють віру учня у власні сили; співтворчість учителя й учня, де педагог виступає фасилітатором, а не лише джерелом знань;
- рефлексивний супровід – обговорення результатів, оцінка не лише кінцевого продукту, а й процесу творчого пошуку.

Отже, застосування методів, форм і засобів навчання для розвитку креативності передбачає переорієнтацію освітнього процесу з репродуктивного на діяльнісно-творчий тип навчання.

Такий підхід формує в учнів не лише інтелектуальну активність і самостійність, а й гнучкість мислення, здатність до інновацій, самовираження та соціальної взаємодії. У контексті гірської школи використання

етнокультурного компонента посилює духовно-моральний і творчий потенціал освітнього процесу, створюючи умови для цілісного розвитку особистості молодшого школяра.

Мобільність навчання: уроки на природі, в музеях, культурних центрах.

Гнучкість розкладу: можливість інтегрувати події сезону (сезонні фестивалі, традиційні роботи на землі).

Індивідуалізація завдань: проєкти та дослідження з урахуванням здібностей та інтересів учнів.

Методичні аспекти стимулювання креативності здобувачів освіти в етнокультурному просторі гірської школи відображено в *Табл. 2.2.*

Таблиця 2.2.

Ключові напрями роботи з учнями для розвитку креативності

Напря́м	Застосування в гірській школі	Приклади
Проєктна діяльність	Використання локальних ресурсів, природного середовища та етнокультури	Учні створюють карти місцевості, моделі екологічних стежок, відтворюють народні ремесла
Інтегроване навчання	Поєднання предметів (географія, історія, мистецтво) через практичні завдання	Екологічний проєкт з малюванням рослин і тварин, написанням есе та презентацією
Дослідницькі методи	Спостереження природи, лабораторні експерименти з підручних матеріалів	Вивчення рослинності гір, водних ресурсів, складання власних гіпотез

Напря́м	Застосування в гірській школі	Приклади
Ігрові технології	Використання рольових ігор, квестів, сценаріїв	Квести на туристичних маршрутах, театралізації місцевих легенд
Творчі майстерні	Використання народного мистецтва та сучасних технік	Виготовлення сувенірів, малювання пейзажів, цифрові колажі
Інноваційні цифрові засоби	Використання планшетів, онлайн-ресурсів, дистанційних платформ	Віртуальні екскурсії, створення відео-проектів про природу і культуру регіону

Співпраця з громадою: залучення батьків, майстрів, старожилів для практичних і творчих завдань.

Педагогічні умови розвитку креативності здобувачів освіти зумовлюють емоційну підтримку – створення атмосфери довіри та заохочення ініціативи.

Мотивація до експериментування – завдання, що допускають різні способи розв’язання.

Використання проблемного навчання – постановка завдань без готового алгоритму дій.

Рефлексія та презентація результатів – обговорення, виставки, конкурси, спільне обговорення проєктів.

У сучасній педагогіці креативність визначається як: ключова компетентність Нової української школи (НУШ), що проявляється в умінні учнів мислити нестандартно, пропонувати власні ідеї, застосовувати знання в нових умовах (Н. Бібік, О. Савченко, І. Бех).

Мета освіти, спрямована на розвиток творчої активності дитини через різні види навчальної та позаурочної діяльності (О. Пометун, Т. Кудрявцева).

Інтегральна характеристика особистості, що поєднує мотивацію до пізнання, уяву, здатність до самостійного прийняття рішень і соціально значущого творчого результату (О.Будник, Н.Луцан).

Більшість дослідників виокремлюють такі ключові складові:

- *когнітивна* (гнучкість, асоціативність, дивергентне мислення, уява);
- *емоційно-мотиваційна* (потреба у новизні, відкритість досвіду, внутрішня мотивація);
- *діяльнісна* (уміння реалізовувати творчі ідеї, створювати оригінальний продукт);
- *ціннісно-смілова* (прагнення до самовираження, суспільна значущість результату).

Сучасні підходи до розвитку креативності здобувачів освіти:

Компетентнісний підхід (НУШ, Європейська рамка ключових компетентностей) – креативність розглядається як наскрізна компетентність, що формується у міжпредметних зв'язках, проєктній діяльності, інтегрованих курсах.

Культурологічний підхід – креативність розкривається через занурення дитини в етнокультурний контекст, народну творчість, локальні культурні практики (М. Стельмахович, О. Семенов, І. Червінська).

Інноваційно-діяльнісний підхід – акцент на застосуванні інтерактивних методів, STEM/STEAM-освіти, мистецьких технологій, які активізують творче мислення.

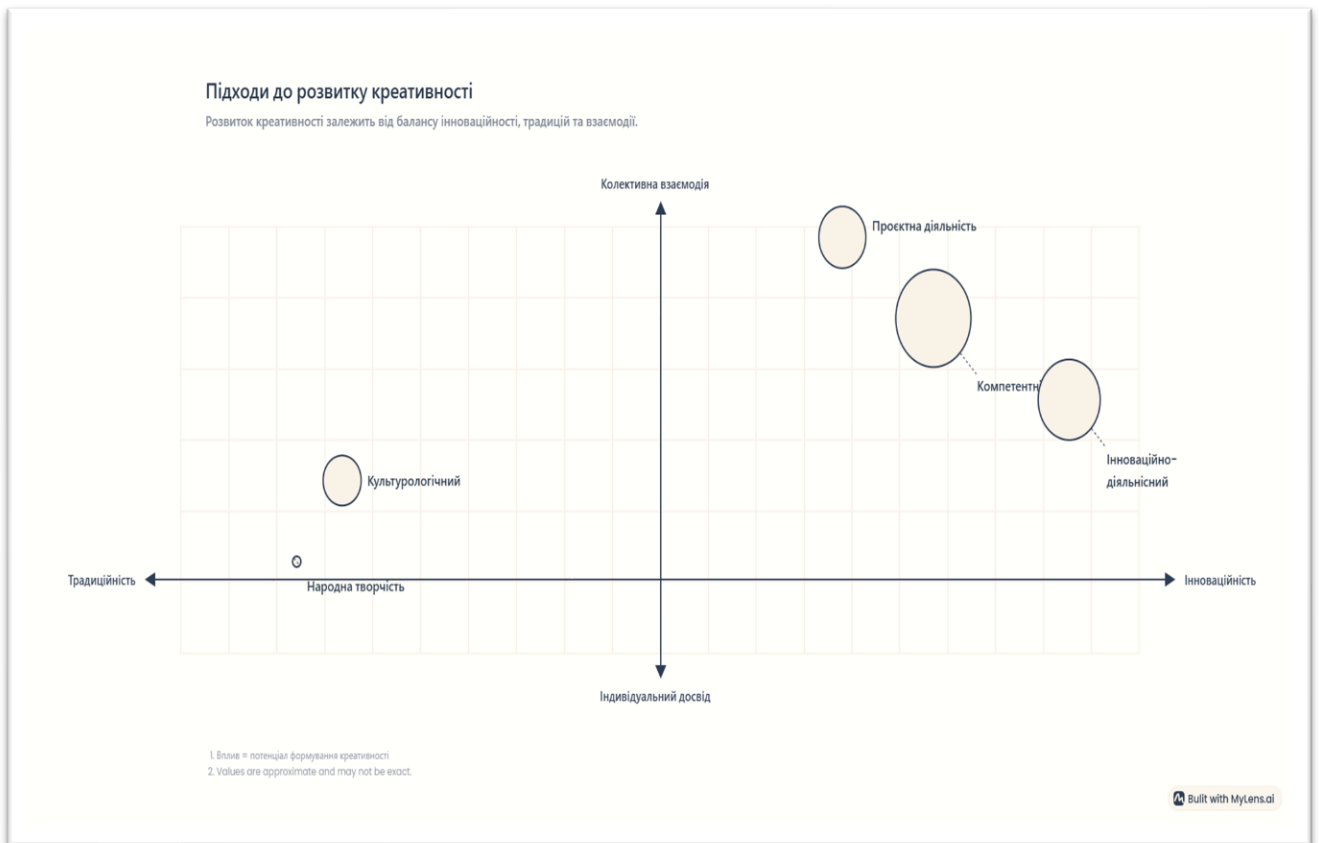

Рис. 2.1. Інноваційні підходи до розвитку креативності школярів

У початковій освіті креативність трактується як здатність молодшого школяра виявляти оригінальність, ініціативність, знаходити нестандартні способи вирішення навчальних і життєвих ситуацій, що формується в умовах партнерської взаємодії та підтримки індивідуальних проявів дитини.

Висновки до розділу 2

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях креативність трактується як інтегральна характеристика особистості, що проявляється у здатності створювати нове, цінне для себе та суспільства, виявляти гнучкість мислення, ініціативність, самостійність та емоційно-ціннісне ставлення до результатів діяльності.

Для початкової освіти розвиток креативності є не лише завданням, а й умовою гармонійного становлення дитини, її здатності адаптуватися до динамічного культурного та соціального середовища, зокрема в етнокультурному просторі гірських шкіл.

Гірська школа є природним середовищем для розвитку креативності через поєднання обмежених ресурсів та багатой локальної культури.

Інтеграція природничо-краєзнавчого дослідження, етнокультурних практик та інноваційних технологій створює комплексну платформу для творчої діяльності.

Ключовими є гнучкість організації навчання, активне використання місцевого середовища та підтримка педагогом індивідуальної ініціативи учнів.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ГІРСЬКОЇ ШКОЛИ

3.1. Організація і методика проведення педагогічного експерименту. Аналіз результатів експерименту

Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов розвитку креативності учнів початкових класів у гірській школі на прикладі 4-А (15 учнів) і 4-Б (20 учнів) класів.

Мета експерименту. Визначити ефективність організаційно-педагогічних умов, спрямованих на розвиток креативності учнів початкових класів у гірській школі через інтеграцію етнокультурної складової та інноваційних технологій.

Завдання експерименту:

1. Розробити комплекс організаційно-педагогічних умов для стимулювання креативності учнів.
2. Визначити рівень початкової креативності учнів 4-А і 4-Б класів до впровадження експериментальних заходів.
3. Впровадити інноваційні методи формування етнокультурної компетентності (творчі проекти, інтегровані уроки, цифрові ресурси).
4. Перевірити ефективність заходів через систематичне спостереження, тестування та аналіз творчих робіт учнів.
5. Провести порівняльний аналіз результатів між експериментальним (4-А) та контрольним (4-Б) класами.

Об'єкт: освітній процес у гірській школі.

Предмет: організаційно-педагогічні умови, що сприяють розвитку креативності учнів початкових класів.

Учасники експерименту: експериментальний клас 4-А (пілотне впровадження інноваційних підходів). Контрольний клас 4-Б (традиційна

організація навчання). Керівник експерименту: педагог-організатор та вчителі початкових класів.

Таблиця 3.1.

Етапи експерименту

Етап	Основні дії	Тривалість
Підготовчий	Вивчення рівня креативності учнів, розробка програми експерименту, підготовка матеріалів та методик	1 місяць
Основний (впровадження)	Проведення інтегрованих уроків, проєктної діяльності, творчих лабораторій, використання цифрових технологій, етнокультурних практик	4–5 місяців
Контрольний	Підсумкове оцінювання креативності, аналіз результатів, порівняння з контрольним класом	1 місяць
Аналітичний	Обробка даних, формулювання висновків, рекомендацій	2 тижні

Методи експериментальної перевірки: спостереження – аналіз активності, ініціативності, самостійності учнів під час уроків та проєктної роботи; тестування креативності – використання методик типу «Тест на творче мислення Торренса», «Модифікований тест Гілфорда»; аналіз творчих робіт – малюнки, колажі, проєктні завдання, етнографічні дослідження; анкетування та опитування – виявлення мотивації та інтересів учнів; педагогічні бесіди – оцінка рівня розуміння етнокультурних цінностей.

Типи завдань для розвитку креативності та етнокультурної компетентності :

Проектні завдання – створення міні-музею народних ремесел, дослідження локальних легенд, створення туристичних маршрутів гірської місцевості.

Творчі лабораторії – малювання гірського пейзажу, ліплення виробів із природних матеріалів, театралізація етнокультурних сюжетів.

Інтегровані уроки: поєднання предметів (географія + історія + мистецтво) через практичні завдання.

Проблемні завдання: ситуації без єдиного алгоритму розв'язання, що стимулюють пошук власного рішення. Інноваційні технології формування етнокультурної компетентності.

Проектне навчання із залученням локальних культурних матеріалів. Технологія критичного мислення для обговорення культурних явищ та природних ресурсів. Цифрові інтерактивні платформи для презентації результатів досліджень. Метод кейс-стаді з реальних історій гірського краю.

Театралізовані ігри та квести для відтворення народних традицій.

Процес проведення експерименту складається з низки етапів:

Підготовка. Визначення теми проєктів, адаптація тестових методик, інструктаж учнів і педагогів.

Впровадження. У 4-А класі застосовуються всі організаційно-педагогічні умови; у 4-Б – традиційне навчання.

Регулярна перевірка – щотижневе спостереження, аналіз проміжних робіт, корекція завдань.

Підсумкова перевірка – тестування креативності, аналіз завершених проєктів, анкетування та бесіди.

Обробка результатів – порівняння до і після експерименту, визначення ефективності впроваджених заходів.

Таблиця 3.1.

Показники сформованості етнокультурної компетентності учнів на початку експерименту

Показники сформованості етнокультурної компетентності	4-А клас (експериментальний, N=15)	4-Б клас (контрольний, N=20)
Когнітивна складова (знання), середній бал (0–30)	11,8	12,4
Афективна складова (інтерес/ставлення), бал (6–24)	12,6	13,1
Поведінкова участь, середній показник (0–3)	1,1	1,2
Комунікативна співпраця, середній показник (0–3)	1,3	1,4
Креативно-практична складова (проєкт), бал (0–20)	6,8	7,1
Цифрово-етнокультурна навичка, бал (0–3)	0,9	1,0
Загальний індекс етнокультурної компетентності (%)	34%	36%
Рівень	Низький	Низький

Таблиця 3.2.

Показники сформованості етнокультурної компетентності після експерименту

Показники сформованості етнокультурної компетентності	4-А клас (експериментальний, N=15)	4-Б клас (контрольний, N=20)
Когнітивна складова (знання), середній бал (0–30)	22,6	15,4
Афективна складова (інтерес/ставлення), бал (6–24)	19,8	14,7
Поведінкова участь, середній показник (0–3)	2,4	1,5
Комунікативна співпраця, середній показник (0–3)	2,5	1,6
Креативно-практична складова (проєкт), бал (0–20)	16,2	9,4
Цифрово-етнокультурна навичка, бал (0–3)	2,2	1,3
Загальний індекс етнокультурної компетентності (%)	72%	45%
Рівень	Високий	Середній

Очікувані результати та висновки розглядаємо через підвищення креативності учнів експериментального класу (розширення асоціативного мислення, гнучкості, оригінальності ідей). Розвиток етнокультурної компетентності – усвідомлення культурної спадщини, застосування традицій у творчих завданнях. Ефективність організаційно-педагогічних умов підтверджується більш високими результатами 4-А класу порівняно з 4-Б.

Учні експериментального 4-А класу показали зростання загального індексу з 34% до 72% (+38%), що свідчить про високу ефективність впроваджених організаційно-педагогічних умов.

У контрольному 4-Б класі підвищення мінімальне: 36% → 45% (+9%), що вкладається у природний розвиток без застосування інноваційних технологій та етнокультурної інтеграції.

Рекомендації для практики полягають в інтегруванні етнокультурних та інноваційних методики в навчальний процес гірських шкіл для стимулювання креативності та розвитку соціокультурної компетентності.

3.2. Методичні рекомендації для вчителів гірських шкіл щодо збереження етнокультурних традицій та використання етнокультурної спадщини Українських Карпат в освітньому процесі

Вступні положення.

Сучасна школа в умовах гірського регіону виконує не лише освітню, а й культурно-збережувальну місію. Вона покликана передавати молодому поколінню *Особливості організаційної структури.*

Мобільність навчання: уроки на природі, в музеях, культурних центрах.

Гнучкість розкладу: можливість інтегрувати події сезону (сезонні фестивалі, традиційні роботи на землі).

Індивідуалізація завдань: проєкти та дослідження з урахуванням здібностей та інтересів учнів.

Поколінню духовно-моральні цінності, традиції, народну культуру, побутові й мистецькі надбання свого народу.

Етнокультурне виховання в освітньому процесі гірської школи – це не окрема форма роботи, а інтегрована система педагогічних впливів, спрямована на розвиток креативності, духовності та національної самосвідомості учнів.

Педагогічна діяльність у такому контексті має спиратися на середовищний підхід, який розглядає етнокультурне середовище як освітній

ресурс, здатний розвивати особистість через активну взаємодію з природою, культурою, традиціями і життям місцевої громади.

Основні методичні орієнтири для вчителя:

1. Використовувати народні приклади, легенди, приказки, фольклорні тексти на уроках української мови та читання.
2. На уроках математики вводити задачі, пов'язані з побутом гірських мешканців (рахунок овець, відстані до полонин, вимірювання обсягів заготівель тощо).
3. У природничій галузі – знайомити дітей з унікальною флорою і фауною Карпат, формуючи екологічну свідомість.
4. На образотворчому мистецтві – вивчати народні орнаменти, символіку, кольористику гуцульських, бойківських та лемківських візерунків.
5. Використання етнокультурного потенціалу громади.
6. Співпраця з місцевими майстрами, музикантами, фольклорними колективами, старожилами.
7. Організація зустрічей, майстер-класів, народних свят, етнофестивалів.
8. Залучення батьків і членів громади до освітніх проєктів (наприклад, створення шкільного етнографічного музею).

Творче переосмислення традицій.

Не лише відтворювати народні звичаї, а й стимулювати дітей до їхнього осучаснення: створення нових пісень, казок, малюнків, аплікацій, театралізацій на основі фольклорних сюжетів. Заохочувати учнів до пошукових досліджень про рід, село, звичаї, ремесла.

Проектна та дослідницька діяльність.

Реалізація міні-проєктів: «Моя родинна традиція», «Орнамент мого села», «Майстри нашого краю», «Екотрадиції Карпат».

Створення мультимедійних презентацій, виставок, відеоінтерв'ю зі старожилами.

Розвиток креативності через етнокультурні надбання.

Організовувати творчі студії («Школа молодого майстра», «Фольклорна

лабораторія», «Мистецький тиждень»). Проводити інтегровані уроки, де учні одночасно співають, малюють, досліджують і конструюють. Використовувати міжпредметні зв'язки: музика + історія, література + образотворче мистецтво, технології + народне ремесло Табл. 3.4.

Таблиця 3.4.

Варіанти застосування етнокультурної спадщини Українських Карпат в освітньому процесі

Напрямок освітньої діяльності	Форма роботи / Приклад	Освітнє та виховне значення
Народне мистецтво	Уроки декоративно-прикладного мистецтва з використанням мотивів гуцульської різьби, ткацтва, писанкарства	Розвиток естетичного смаку, дрібної моторики, уяви; виховання шанобливого ставлення до народної культури
Фольклор	Казкові студії, інсценізації легенд і народних оповідань	Збагачення словникового запасу, розвиток мовлення, уяви, акторських здібностей
Музична спадщина	Вивчення народних пісень, гра на сопілці, трембіті, цимбалах	Формування музичної культури, почуття ритму, національної гордості
Народні ремесла	Майстер-класи з гончарства, вишивки, лозоплетіння	Розвиток креативності через ручну працю, втілення естетичних ідей у матеріалі
Народний календар	Відтворення традиційних свят – Різдво, Великдень, Івана Купала, Осінні ярмарки	Формування духовних цінностей, колективізму, толерантності, шанування традицій

1. Створити етнокультурно збагачене освітнє середовище у класі – народний куточок, виставка народного мистецтва, фото родинних традицій.
2. Розробити шкільну програму етнокультурного спрямування, що поєднує виховні години, позакласну діяльність, гуртки й тижні народного мистецтва.
3. Застосовувати інтерактивні методи «етноколо», «творча майстерня», «рольова гра», «мозковий штурм» на тему традицій.
4. Забезпечити наступність поколінь, залучаючи старших членів громади до проведення виховних заходів, свят, експедицій.
5. Підтримувати учнівські ініціативи щодо збереження культурної спадщини (створення етноблогу, шкільного YouTube-каналу, збір фольклорного матеріалу).

Очікувані результати реалізації методичних рекомендацій серед учителів «гірських шкіл»

Формування у здобувачів початкової освіти національної ідентичності та патріотичних почуттів. Підвищення рівня креативного мислення, естетичного смаку, інтелектуальної ініціативи. Розвиток комунікативної культури та соціальної активності через проєктну і колективну діяльність. Зміцнення зв'язку школи з місцевою громадою як основи сталого розвитку регіону.

Формування ціннісного ставлення до етнокультурної спадщини і готовності передавати її наступним поколінням.

Орієнтовний зразок тижневого плану етнокультурної творчості в Яворівському ліцеї імені П. Лосюка (1–4 класи)

Цікаво проходить ознайомлення учнів з місцевою етнокультурною спадщиною, розвиток творчих, комунікативних та дослідницьких навичок через інтегровані форми навчання *Табл. 3.6.*

Ідеї інтеграції з навчальними предметами:

Мова і література: складання етнокультурних оповідань, переказ місцевих легенд; словникові вправи на тему ремесел.

Математика: підрахунок елементів орнаментів на ліжниках або дерев'яних виробах; створення геометричних узорів.

Мистецтво: оформлення бісерних виробів, малювання орнаментів, декоративне оформлення сувенірів.

Я досліджую світ: дослідження деревних порід для різьби, походження матеріалів для ліжників та бісеру, екологічні аспекти.

Музика та фізкультура: традиційні пісні села Яворів, руханки за мотивами гірських танців.

Додаткові активності. Етно-вікторини та квести на тему культури та ремесел села Яворів. Виготовлення журналу «Яворівська скарбничка», де учні щодня додають записи, фото та малюнки.

Міні-фестиваль «Ліжникарство Яворова» з виставкою виробів, презентацією пісень та танців, запрошенням батьків та місцевих майстрів. Тижневий план етнокультурної творчості в Яворівському ліцеї імені Петра Лосюка спрямований на ознайомлення учнів із місцевою культурною спадщиною, розвиток творчих, дослідницьких та комунікативних навичок, а також формування ціннісного ставлення до традицій рідного краю.

Основні результати та досягнення плану:

Учні отримують знання про традиційні ремесла с. Яворова: ліжникарство, різьба по дереву, мосяжництво, бісероплетіння. Розвиваються творчі здібності та практичні навички, зокрема у виготовленні виробів, орнаментів та сувенірів. Підвищується зацікавленість до етнокультурної спадщини через інтегровані практичні завдання, проєкти та міні-музейні експозиції.

Учні отримують можливість самовираження та співпраці в групах, презентуючи власні роботи та спільні проєкти.

План сприяє інтеграції етнокультурних елементів у навчальні предмети, що робить навчання більш цікавим і осмисленим. Створюються умови для

формування етнокультурної компетентності, виховання поваги до традицій і природи рідного краю.

Таким чином, реалізація такого плану поєднує освітні, культурні та соціальні цілі, сприяючи всебічному розвитку молодших школярів у гірському середовищі та збереженню локальної культурної ідентичності.

Тижневий план етнокультурної творчості в Яворівському ліцеї імені Петра Лосюка (1–4 класи)

Мета тижня: ознайомлення учнів з місцевою етнокультурною спадщиною, розвиток творчих, дослідницьких та комунікативних навичок, формування ціннісного ставлення до традицій рідного краю. Детальніше дивись

Основні результати:

1. Знання про традиційні ремесла Яворова: ліжникарство, різьба по дереву, мосяжництво, бісероплетіння.
2. Розвиток творчих здібностей, дрібної моторики та художнього смаку.
3. Формування інтересу до етнокультурної спадщини через інтегровані практичні завдання та проєкти.
4. Можливість самовираження та групової співпраці.
5. Інтеграція етнокультурних елементів у навчальні предмети.
6. Формування етнокультурної компетентності та поваги до традицій і природи рідного краю.

Висновки до розділу 3

У межах дослідження розвитку креативності здобувачів початкової освіти особливе значення має етнокультурне середовище гірської школи, яке виступає природним і культурним ресурсом формування творчої особистості.

Саме у взаємодії з народними традиціями, ремеслами, фольклором, етнічними символами, музикою та декоративно-ужитковим мистецтвом учні отримують можливість пізнавати культуру через творчість, виявляти власні здібності та розвивати художньо-образне мислення.

Етнокультурний простір забезпечує ціннісну основу для розвитку креативності, оскільки він поєднує в собі духовність, традиції, мову, національну ідентичність і творчий потенціал громади.

У такому середовищі педагог виступає не лише носієм знань, а й модератором культурного досвіду, який створює умови для творчої самореалізації кожного здобувача освіти.

Отже, креативність у контексті етнокультурного простору гірської школи розуміється як здатність молодших школярів до творчого переосмислення культурних цінностей і створення на цій основі власних продуктів діяльності, що поєднують національні традиції з індивідуальним самовираженням.

Розвиток креативності здобувачів початкової освіти значною мірою залежить від освітнього середовища, у якому формується особистість дитини. Середовище у психолого-педагогічному розумінні трактується як сукупність природних, соціальних, культурних та освітніх умов, що впливають на становлення та розвиток особистості .

Саме середовище визначає характер взаємодії дитини з навколишнім світом, впливає на її пізнавальні інтереси, ціннісні орієнтації, емоційно-вольову сферу та творчий потенціал.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У сучасній педагогічній науці провідним методологічним орієнтиром є середовищний підхід, який полягає у створенні та використанні сприятливого освітнього простору для розвитку особистості. Суть цього підходу полягає в тому, що освітній процес розглядається не ізольовано, а в тісному взаємозв'язку з природним, культурним, соціальним і духовним середовищем, у якому живе дитина. Представники середовищного підходу (І. Бех, О. Савченко, Л. Хоружа) підкреслюють, що ефективне навчання й виховання можливі лише тоді, коли середовище стає співучасником розвитку: воно не лише впливає на дитину, але й спонукає її до активної творчої взаємодії, самовираження та ініціативності.

Для гірських шкіл цей підхід має особливе значення, адже природне й культурне оточення саме по собі є потужним джерелом натхнення, творчості та пізнання. Етнокультурне середовище – це система традицій, звичаїв, мови, символів, фольклору, народного мистецтва, історичної пам'яті та природного ландшафту, що відображає духовну і матеріальну культуру певного етносу.

У педагогічному контексті етнокультурне середовище виступає виховним і розвивальним простором, який формує ціннісне ставлення до рідного краю, культури, народу, а також стимулює творче осмислення національної спадщини. Особливе значення у формуванні креативної особистості мають гірські регіони України, зокрема українські. Саме ці види діяльності формують живий етнокультурний простір, який створює природні умови для розвитку дитячої творчості. Гірські ландшафти, багатство народних звичаїв, образність мови та музики, символічна насиченість предметів побуту – усе це спонукає дитину до художнього осмислення, фантазування, пошуку нестандартних рішень і створення нового на основі традиційного.

Гірська школа виступає центром культурного життя громади й виконує важливу соціокультурну місію – збереження традицій, передачу етнічного досвіду, формування почуття гордості за рідний край. Водночас вона має бути осередком творчого розвитку, де етнокультурна спадщина стає не лише

предметом вивчення, а й матеріалом для творчості. У педагогічній практиці це реалізується через інтеграцію елементів народної культури в навчальні предмети (мову, літературу, образотворче мистецтво, трудове навчання), організацію етнографічних майстерень, фольклорних гуртків, мистецьких проєктів, використання місцевих природних і культурних ресурсів як засобів навчання, створення креативного середовища, у якому дитина може досліджувати, експериментувати, створювати нові продукти на основі культурних традицій.

Таким чином, етнокультурне середовище гірської школи є не лише контекстом виховання, а активним чинником розвитку креативності молодших школярів. Воно формує умови для гармонійного поєднання національної ідентичності, духовності та творчої самореалізації. Саме через залучення до етнокультурних практик діти вчаться мислити образно, бачити красу у звичному, творити нове, ґрунтуючись на глибоких традиціях свого народу.

Створено та апробовано добірку авторських творчих завдань і вправ етнокультурного спрямування, що можуть бути використані на уроках української мови, читання, мистецтва, «Я досліджую світ» (наприклад, створення казок за мотивами народних легенд, етнодизайн, виготовлення сувенірів із природних матеріалів, фольклорні ігри).

Розроблено методичні рекомендації для педагогів початкових класів та асистентів учителя щодо організації освітнього процесу в етнокультурному середовищі з метою стимулювання креативного мислення, уяви, художньо-естетичної виразності дітей.

Результати дослідження можуть бути використані у підготовці та підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів для роботи в гірських регіонах, у роботі методичних об'єднань учителів початкової школи.

Практичні матеріали дослідження сприятимуть підвищенню якості освітнього процесу, формуванню креативної, самостійної та культурно свідомої особистості молодшого школяра, здатного зберігати й примножувати духовну спадщину свого народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачинська Є. М. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 1 (54). С. 79–88.
2. Березівська Л. Д. Реформування загальної середньої освіти в Україні у ХХ столітті крізь призму джерелознавства : науково-допоміжний бібліографічний покажчик. Вінниця : ТОВ, 2019. 251 с.
3. Берладин О. Актуальні проблеми початкової школи сільської місцевості : програма і методичні рекомендації. Луцьк, 2017. 72 с.
4. Буяшенко В. В. Соціальне піклування і динаміка соціокультурного простору. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2011. № 44. С. 172–178.
5. Ваховський Л. Ц. Конструювання методології регіонального історико-педагогічного дослідження. *Вісник ЛНПУ імені Тараса Шевченка*. Серія : Педагогічні науки. 2006. № 19 (114). С. 16–21.
6. Вилегжаніна Т. Місце публічних бібліотек у соціокультурному просторі регіону. *Бібліотечна планета*. 2007. № 2. С. 4–6.
7. Вільчковський Е., Пасічник В. Система підготовки вчителів історії у західноєвропейських вищих навчальних закладах. *Історія в школі*. 2002. № 2. С. 11–14.
8. Гамор Ф. Д. До концепції сталого розвитку гірських територій України. *Гори і люди (у контексті сталого розвитку)* : матеріали міжнародної конференції (Рахів, 14-18 жовтня 2002 року). Рахів, 2002. Т. 1. С. 26–29.
9. Голубнича Л. О. Регіональний вимір досліджень із педагогічної історіографії. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету*. Серія : Педагогічні науки. 2013. Вип. 63. С. 25–31.
10. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки. Київ : АПН, 2002. 223 с.

11. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016–2020 роки. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. №148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2016>.

12. Екологізація освітнього простору сучасної загальноосвітньої школи : монографія. / під ред. Н. Пустовіт, О. Колонькова. Харків : Друк., 2016. 154 с.

13. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

14. Загородня А. Спеціалізовані школи як провісники профільного навчання у 90-х роках ХХ століття. *Молодь і ринок*. 2019. № 5 (172). С. 66–72.

15. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 3. Ст.25.

16. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*. 1991, № 34. Ст. 451.

17. Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1995. № 9. Ст. 58.

18. Іванченко І. Г. Складові українського державотворчого потенціалу. *Регіональна політика України: концептуальні засади, історія, перспективи*. Міжнародна науково-практична конференція (Київ, 10–11 листопад 1994 р.). Київ, 1995. С. 38–40.

19. Іванюк Г. І. Соціально-педагогічні засади розвитку сільської школи в Україні в другій половині ХХ століття : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2007. 408 с.

20. Капська А. Й. Соціальна робота : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.

21. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття : монографія. Івано-Франківськ, 2012. 1164 с.

22. Карпатський регіон: сучасний стан, проблеми, перспективи сталого розвитку / В.С. Кравців, І. А. Колодійчук, П. М. Грицишин; НАН України. Інститут регіональних досліджень. Львів, 2003. 83 с.

23. Касярум Н. В. Освітній простір як характеристика сучасної системи освіти URL: <http://www.intellect-invest.org.ua>. (дата звернення 11.11. 2020).

24. Кисельов Ю. О. Основи геософії: проблеми теорії та методології : монографія. Луганськ : ДЗ ЛНУ, 2011. 208 с.

25. Клінченко О. В. Проблема державно-територіального устрою України: визначальні чинники, взаємозв'язки, тенденції. *Регіональна політика України: концептуальні засади, історія, перспективи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 10–11 листопада 1994року). Київ, 1994. С. 60–62.

26. Кононенко П. П. До проблеми регіональної політики України і розвитку духовної культури. *Регіональна політика України: концептуальні засади, історія, перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (Київ, 10–11 листопада 1994 р.). Київ, 1995. С. 32–37.

27. Концепція нової української школи. Ухвалено рішенням колегії МОН України від 27.10.2016 р. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova.pdf>.

28. Концепція розвитку гірських територій українських Карпат. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3.04.2019 № 232-р. URL : <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/> .pdf.

29. Коротка філософська енциклопедія. Київ, 1970. С. 369–370.

30. Короткий тлумачний словник української мови / упоряд. Д.Г. Гринчишин. Київ : Просвіта, 2010. 600 с.

31. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації. (Факти, роздуми, перспективи). Київ : Грамота, 2003. 216 с.

32. Лобода С. М. Формування регіонального інформаційного культурно-освітнього середовища й проблема педагогічної творчості вчителя. *Вісник ЛНПУ імені Тараса Шевченка*. Серія : Педагогічні науки. «Історико-педагогічні дослідження: регіональний вимір». 2006. № 19 (114). С. 46–54.

33. Ляшенко О. І. Пріоритети розвитку української школи в умовах реформування освіти. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія : Педагогічна. 2016. Вип. 22. С. 39–42.

34. Малихін О. В. Інформаційно-навчальне середовище як засіб ефективної організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Педагогіка. 2010. № 3. С. 33–38.

35. Марченко О. В. Методологічні стратегії дослідження освітнього простору: монографія. Д. : Ін-вація, 2012. 350 с.

36. Масляк П. О., Олійник Я. Б., Степаненко А. В. Словник-довідник учня з економічної та соціальної географії світу. Київ : Лібра, 1996. 328 с.

37. Москаленко В. В. Соціалізація особистості : монографія. Київ : Фенікс, 2013. 540 с.

38. Немець К. А., Немець Л. М. Особливості соціогеосистеми як об'єкта соціально-економічної географії. *Часопис соціально-економічної географії*. Харків : ХНУ, 2012. Вип. 12 (1). С. 39–42.

39. Немець К. А., Немець Л. М. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі : монографія. Харків : ХНУ, 2013. 225 с.

40. Овдієнко Л. Н. Освіта як простір соціалізації особистості: монографія. Київ : Міленіум, 2014. 120 с.

41. Онишків З. М. Середовищний підхід в організації навчально-виховного процесу в сільській початковій школі. *Імідж сучасного педагога*. 2012. № 5. С. 62–64.

42. Освіта в сільській місцевості: кризові тенденції та шляхи їх подолання (за матеріалами парламентських слухань). URL : <https://pon.org.ua/novyny/1925-osvita-v-silskij-miscevosti-krizovita.html>.

43. Педагогічний словник / відп. ред. М.Д. Ярмаченко. Київ : Педагогічна думка, 2001. 516 с.

44. Положення про опорний заклад освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19.06.2019 р. № 532. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532-2019-п>.

45. Програма розвитку освіти Івано-Франківщини на 2008–2013 роки. Рішення Івано-Франківської обласної ради № 515-20/2008. URL : <https://orada.if.ua/decision/>.

46. Разуменко О. Освітній простір як місце розгортання педагогічних відносин. *Вісник ХНПУ імені Григорія Сковороди*. Серія : Філософія. 2013. Т. 2, № 41. URL : <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/2249/2280>.

47. Рибка Н. М. Структура поняття «Єдиний освітній простір». *Культура народів Причорномор'я*. 2004. № 51. С. 141–144.

48. Руденко Л. Г., Маруняк Є. О. Сучасні просторові дослідження: виклики та відповіді. *Український географічний журнал*. 2011. № 3. С. 38–41.

49. Савченко О. Моделі розвитку української школи. *Освіта України*. 2006. 27 жовтня (№ 81). С. 5.

50. Савченко О. Я. Моделювання розвитку сільської школи: досвід Всеукраїнського фестивалю-конкурсу. *Моделі розвитку сучасної української школи* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Черкаси – Сахнівка, 11–13 жовтня 2006 р.). Київ : СПД Богданова А.М.,

2007. 240 с.

51. Скульський Р. П. Концепція української школи Прикарпаття. *Радянська освіта*. 20 листопада 1990 р. № 92 (4105). С. 2–3.

52. Словник української мови : в 11 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства / за ред. І. Білодіда. Київ : НД, 1970–1980. Т. 7. 298 с.

53. Степанов Ю. Соціокультурний простір сучасності. *Вісник ХДАК*. 2014. Вип. 43. С. 104–110.

54. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ : А.П.Н., 2003. 68 с.

55. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики : навчальний посібник. Одеса : Астропринт, 2005. 632 с.

56. Указ Президента України «Про збереження та популяризацію гуцульської культури» від 2.09.2009 р. № 703/2009. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703/2009>.

57. Указ Президента України від 22.07.2019 № 543/2019 «Про розвиток регіону українських Карпат. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/2019>.

58. Філіпчук Г. Г. Національна ідентичність: культурно-освітній вимір : монографія. Чернівці : Друк Арт., 2016. 304 с.

59. Філіпчук Г. Г. Розвиток освіти в багатонаціональних регіонах. Чернівці : Прут, 1996. 128 с.

60. Хриков Є. М. Регіональні історико-педагогічні дослідження: спрямованість, значення, методологічні засади. *Вісник ЛНПУ імені Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки «Історико-педагогічні дослідження: регіональний вимір»*. 2006. № 19 (114). С. 11–16.

61. Цимбалару А. Д. Компонентно-структурний аналіз поняття «освітній простір школи». Анотовані результати НДР Ін-ту педагогіки. 2007. С. 17–18.

62. Цимбалару А. Д. Моделювання інноваційного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу. URL : <http://www.ime.edu-ua.net>.

63. Чабан Н. В. Простір загальноосвітнього навчального закладу як чинник формування та розвитку особистості учня. URL : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf1/Chaban.

64. Червінська І. Б. Інноваційний розвиток освітнього закладу: практико-орієнтований підхід : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Симфонія Форте, 2020. 86 с.

65. Червінська І. Б. Міжнародний проєкт – в дії. *Гірська школа Українських Карпат*. 2014. № 11. С. 243–244.

66. Червінська І. Б. Становлення та розвиток освітнього простору гірської школи за умов децентралізації. *Гірська школа Українських Карпат*. 2017. № 16. С. 83–96.

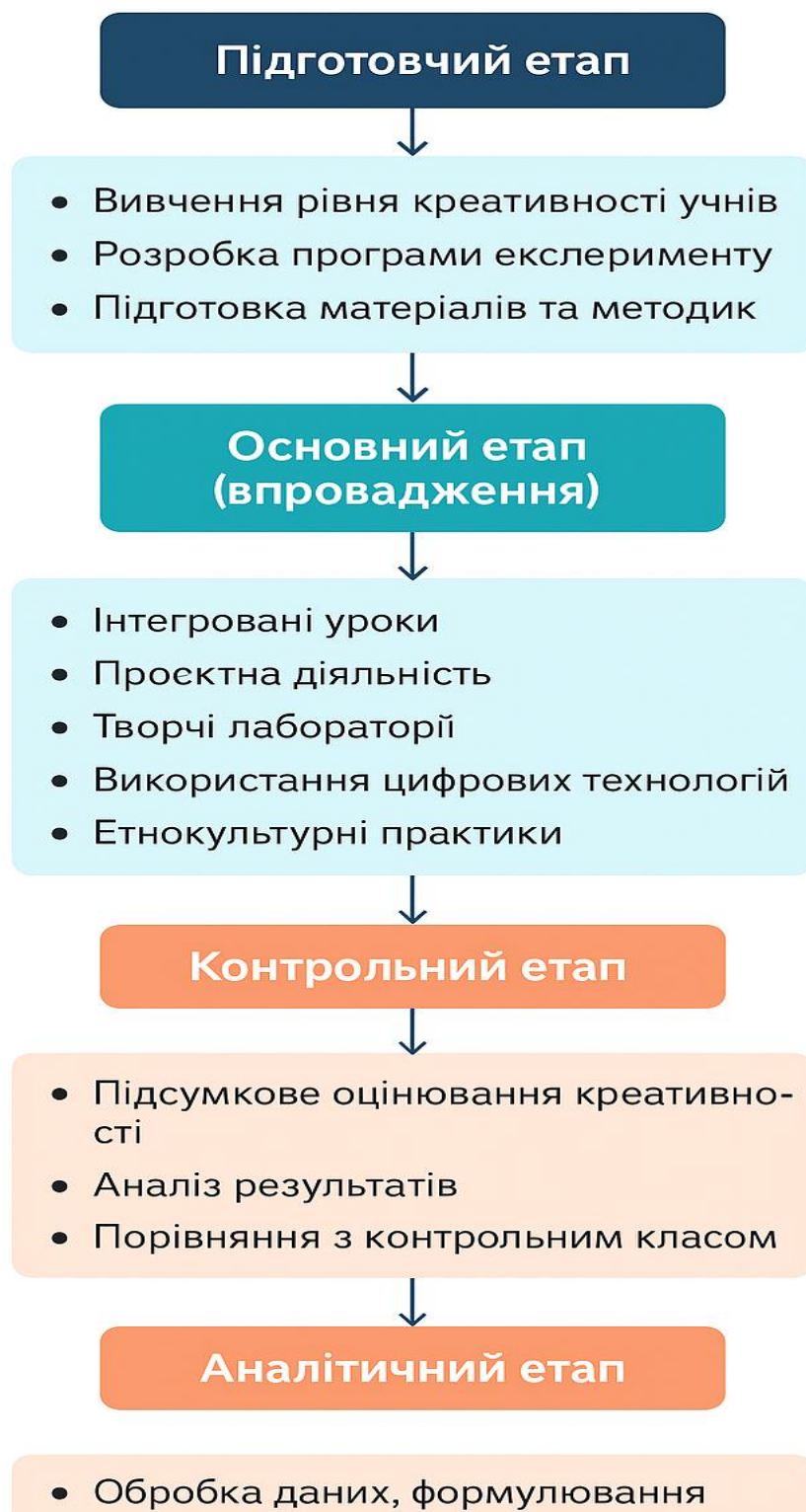
67. Червінська І. Б. Теоретико-методологічні засади функціонування соціокультурного простору навчального закладу. *Науковий вісник Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича*. Серія : Педагогіка та психологія. 2016. Вип. 866. С. 192–204.

68. Шаблій О. І. Рівні соціально-економічного розвитку регіонів. Соціально-економічна географія України : навч. посіб. Львів : Світ, 2000. С. 490–492.

ДОДАТКИ

Додаток А

Алгоритм експериментального дослідження

Додаток Б**Інструменти вимірювання (конкретно, що застосувати на початку і після експерименту)****Тест-опитувальник (картка знань + самооцінка)**

Частина А: 10 фактологічних/питань про місцеві традиції (кожне 0–3) → макс 30 балів.

Частина В: 6 тверджень самооцінки (шкала 1–4) → макс 24 бали.

Використати на початку і після.

Спостережний чек-лист для вчителя (в класі під час уроків/активностей)

Пункти: участь у дискусії (0–3), ініціативність (0–3), співпраця (0–3), уважність до етнокультури (0–3).

Заповнювати систематично (за кожен урок/станцію) і підсумовувати.

Рубрика оцінювання творчих робіт / проєктів.

Критерії (по 0–4): зв'язок із етнокультурою, оригінальність ідеї, якість виконання, використання джерел, презентація/розповідь.

Для кожної творчої роботи підрахунок сумарного бала.

Портфоліо (портфель робіт учня).

Збір малюнків, аплікацій, фото з майстер-класів, скріншотів цифрових продуктів. Оцінка прогресу за рубрикою (0–4) та якісні замітки вчителя.

Коротке інтерв'ю / опитування батьків (1–2 запитання про прояви зацікавленості вдома) – допоміжний індикатор.

Опціонально – діти взаємно оцінюють співпрацю у невеликих групах (3 пункт, 0–2).

Додаток В

Цінності та традиції. Виховна робота Яворівського ліцею імені Петра Лосюка

Виховна робота школи орієнтуються на нормативно – правову базу з питань виховної роботи, а саме Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про охорону дитинства», «Концепцію виховання дітей та молоді», «Концепцію громадянського виховання», «Національну доктрину розвитку освіти», «Конвенцію про права дитини», «Декларацію прав дитини» та нормативно – правові акти, документи Міністерства освіти і науки України, обласного управління освіти, органів місцевого самоврядування. Виховна робота педагогічного колективу школи була підпорядкована проблемній темі школи: «Виховання гуцула – патріота України». До здійснення виховної роботи в школі залучено класоводів, класних керівників, вчителів предметників, педагога-організатора, практичного психолога, медичну сестру, заступника директора з виховної роботи .

Виконання завдань і реалізація основних принципів виховної роботи протягом навчального року здійснювалися за основними напрямками:

- національно-громадянське виховання;
- екологічне виховання та формування здорового способу життя;
- військово-патріотичне виховання;
- морально-правове виховання;
- художньо-естетичне виховання;
- творчий розвиток особистості;
- родинно-сімейне виховання;

В основу діяльності школи покладено принцип гуманізму, демократизму, незалежності від політичних, громадських та релігійних організацій, поєднання загальнолюдського і національного взаємозв'язку, розумового, морального, фізичного і естетичного виховання, науковості, диференціації, індивідуалізації змісту і форм освіти, розвиваючого характеру навчання.

Головна мета національного виховання за П.Лосюком (кандидат педагогічних наук, член-кореспондент національної академії педагогічних наук України, народний вчитель) – це набуття підростаючим поколінням соціального досвіду, успадкування народних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування в учнівської молоді, незалежно від національної приналежності, рис

громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної художньо-естетичної,

Продовження Додатку В

правової, трудової, екологічної культури. У системі національного виховання учнів Яворівської школи враховуються регіональні гуцульські особливості.

Сайт ЗЗСО http://yavorivska-zosh.if.sch.in.ua/pro_shkolu/cinnosti_i_tradicii/

ЯВОРІВСЬКИЙ ЛІЦЕЙ ІМЕНІ ПЕТРА ЛОСЮКА

УЧНЯМ	БАТЬКАМ	ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА ЧАС КАРАНТИНУ	ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	ВИПУСКНИКАМ	ЖИТТЯ ЛІЦЕЮ	ГАЛЕРЕЇ ТА ДОКУМЕНТИ
-------	---------	---	--------------------------------	-------------	-------------	----------------------

**Корпанюк Василина Іллівна,
вчитель 3 класу,
вчитель вищої категорії, старший вчитель.
Педагогічний стаж – 24 роки**

Гуцульщинознавство, 3 клас

Тема. Невмируща слава майстрів народного мистецтва

Мета. Ознайомити дітей з одним із видів народного мистецтва – різьбою на дереві та відомими династіями різьбярів Шкрібляків-Корпанюків; спонукати дітей до продовження славних яворівських традицій

Обладнання. Портрет Ю. Корпанюка, різьблені вироби майстра, книжки-альбоми «Родина Шкрібляків», «Д.Ф.Шкрібляк», мультимедійне обладнання

Хід уроку

I. Організація класу

Привітання. Вітають нині вас гуцули!

Про нас всі добрі люди чули,
Ми пісню любимо, свободу.
Ми не корились гніту зроду,
І ми зуміли, ми змогли,
Наш край, мистецтво зберегли.

II. Актуалізація знань учнів